

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему

**«ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ
СТАРШОЇ ГРУПИ»**

Виконала:
студентка II курсу магістратури, 24 групи
Спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Зацаринна Анастасія Олегівна

Науковий керівник:
к. б. н., доцент Коваль Вікторія
Олександрівна

Чернігів – 2021

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2021 року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «___» _____ 2021 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	9
1.1. Екологічне виховання як соціально-педагогічна проблема	9
1.2. Методи та форми організації екологічного виховання дітей старшої групи	17
1.3. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах дозвілля	27
Висновки до першого розділу	39
РОЗДІЛ II ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ГРУПИ В УМОВАХ ДОЗВІЛЛЯ	41
2.1. Організаційно-педагогічні умови формування екологічної вихованості	41
2.2. Методика формування екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку	54
Висновки до другого розділу	76
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	80
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Кожен із нас знає, що людина є частиною природи, ми не можемо жити без природи, адже природа дає людям ресурси, необхідні для продовження їхнього життя. Але якщо раніше, на початковому етапі свого розвитку, людина не мала великого впливу на навколишнє середовище, то зараз її господарська діяльність завдає природі великої шкоди.

Більшість із нас забуває про значущість і важливість навколишнього середовища в нашому житті. У зв'язку з цим тема екологічного виховання наразі важлива як ніколи, тому розпочинати роботу з розвитку екологічної культури слід із дошкільного віку, коли починають закладатися основи пізнання навколишнього середовища і дитина тільки починає знайомитися зі світом природи [22].

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає, що в процесі дошкільного виховання дитина «має отримати доступні їй віку уявлення про природу планети». Крім того у дитини «має формуватись і розвиватись емоційно-ціннісне та відповідальне екологічне ставлення до природного довкілля». [5].

Подальше розуміння дітьми значущості природи залежить тільки від екологічного виховання і від того, як вони будуть ставитись до об'єктів навколишньої природи. Екологічна культура і екологічна свідомість не можуть бути сформовані без осмислення екологічної ситуації, що склалася на сьогоднішній день.

Розуміння таких загальнопланетарних проблем як забруднення атмосфери, забруднення води і ґрунту, поява кислотних дощів, інших природних проблем формують стурбованість та небайдужість, які, у свою чергу, дають вихователю можливість урізноманітнити педагогічну діяльність. Набуття дітьми знань екологічного характеру відбувається краще, якщо в процес пізнання природи будуть включені навчальні, ігрові ситуації.

Природа захоплює дитину, завдяки своєму незвичайному, красивому світу, який дає дошкільнику багато позитивних вражень, викликає приємні

почуття, радісні переживання. Для формування дбайливого і усвідомленого ставлення дошкільнят до об'єктів природи велике значення має знайоме їм природне оточення, яке вони бачать щодня дорогою до дитячого садка, біля дитячого садка під час прогулянки. Знайомство дошкільнят з рідною природою є першим кроком у пізнанні рідного міста, виховання любові до Батьківщини [15].

Здатність помічати і розуміти стан живої природи, її краси є тонким процесом у душі дитини, який залежить від прояву зацікавленості рослиною або твариною, а також від ступеня розвитку моральних почуттів і спостережливості.

Аналіз останніх досліджень засвідчив, що проблемі екологічного виховання дітей свої праці присвятили С. Дерябо, Н. Пустовіт, В. Ясвін, Е. Залкінд, Л. Захаревич, Є. Золотова, Л. Ігнатадша, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, В. Скребець, Н. Яришева, Н. Рудовий, І. Хайдурової, І. Цветкової та ін.

Таким чином, екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку, що визначається сучасними шляхами вдосконалення проблеми виховання, є важливим питанням з позиції модернізації педагогічної дошкільної освіти. Проте проблема екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку до теперішнього часу не була предметом окремого дослідження.

На сьогоднішній день визначено цільові орієнтири і зміст екологічного виховання дітей дошкільного віку, розроблено технології формування уявлень про природу, різних видів природо спрямованої діяльності, ціннісного ставлення до світу природи.

При цьому міцніше розуміння, що формування основ екологічного виховання у дітей дошкільного віку потребує взаємопов'язаного освоєння його основних компонентів, пов'язаних з інтелектуальними, естетичними і етичними, діяльнісно-вольовими аспектами людського життя, екологічне виховання повинна розвивати не лише когнітивну, а й емоційно-чуттєву та практичну сферу особистості дитини.

Формування основ екологічного виховання, дбайливого ставлення до природи відбувається у процесі організації різних форм роботи: на заняттях, у повсякденному житті, під час проведення природоохоронних акцій, свят і дозвілля. Однією з найцікавіших форм екологічного виховання дошкільнят є організація і проведення екологічних свят, дозвілля оскільки вони здатні викликати в учасників та глядачів позитивний емоційний відгук на їх природний зміст [76].

Незважаючи на те, що в теоретичних дослідженнях є низка цікавих напрацювань, з обраної проблематики відомо, що педагогічний і змістовно-методичний аспекти формування екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку в умовах дозвілля залишаються недостатньо дослідженими. Виходячи з цього темою нашої роботи є: *«Екологічне виховання в умовах дозвілля дітей старшої групи»*.

Метою дослідження є визначення, обґрунтування і експериментальна перевірка методики, спрямованої на підвищення стану екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку в умовах дозвілля.

Відповідно до мети нами були сформовані такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз базових понять дослідження та з'ясувати основні підходи до екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити і обґрунтувати критерії, показники та виявити рівні сформованості екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку.
3. Експериментально перевірити ефективність запропонованої методики щодо підвищення рівня екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку в умовах дозвілля.

Об'єктом дослідження є освітньо-виховний процес у закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження: методика організації екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах дозвілля.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення й аналіз психолого-педагогічної, методичної, нормативної бази документів з метою уточнення поняття «екологічне виховання»; спеціальної літератури з метою визначення й обґрунтування феномена «екологічне виховання в умовах дозвілля», розкриття його структури; визначення критеріїв і рівнів сформованості екологічної вихованості.

емпіричні: метод опитування, педагогічний експеримент, як метод дослідження для перевірки ефективності запропонованого комплексу заходів з екологічного виховання дітей старшої групи; метод обробки результатів дослідження.

Практичне значення роботи: полягає у можливості використання результатів дослідження в практиці роботи закладу дошкільної освіти.

Експериментальна базаю дослідження: Комунальний заклад «Городнянський ясла-садок №4» Городнянської міської ради Чернігівської області.

Апробація результатів дослідження:

- Участь у всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів, молодих вчених *«Крок у науку: дослідження у галузі природничо-математичних дисциплін та методик їх навчання»* (Чернігів, 20 листопада 2020 р.). Чернігів, 2020
- Участь у міжнародній науково-практичній конференції *«Педагогіка та психологія: виклики сьогодення»* (м. Київ, 30 квітня – 1 травня 2021 р). Київ, 2021

Публікації:

Зацаринна А.О., Екскурсія як форма організації екологічного виховання і дітей старшого дошкільного віку. *«Педагогіка та психологія: виклики сьогодення»*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 квітня – 1 травня 2021 р). Київ, 2021. С.93-95

Зацаринна А.О, Коваль В.О. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. *«Крок у науку: дослідження у галузі природничо-математичних дисциплін та методик їх навчання»*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих вчених. » (Чернігів, 20 листопада 2020 р.). Чернігів, 2020. С. 83-84

Зацаринна А.О., Коваль В.О., Кисла О.Ф. Наступність між дошкільною і початковою освітою в екологічному вихованні дітей. *«Інноваційна педагогіка»*. № 40. 2021. С.24-27.

Компаративістика в дошкільній та початковій освіті: навч. посібн. для здобувачів вищ. освіти / упорядн.: Гавриленко Т., Бурковець В., А. Зацаринна та ін.; наук. ред. Гавриленко Т. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2021. 120 с. (кількість сторінок уточнюється)

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, підрозділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основної частини роботи складає 79 сторінок. Список використаних джерел містить 78 позицій. Робота має 10 додатків.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Екологічне виховання як соціально-педагогічна проблема

Глобальні проблеми сучасності, що постають перед людством сьогодні, спричинили необхідність екологізації навчально-виховних процесів на всіх рівнях і ланках освіти, що в свою чергу має на меті реалізувати фундаментальні ідеї екологічно свідомого суспільства. Результатами пошуку шляхів гармонійної взаємодії суспільства і природи стали процеси інтенсивної екологізації загальної культури людства, та як наслідок – формування теорії і практики екологічної освіти та виховання [20].

Екологія – наука про взаємозв'язки рослинних і тваринних організмів, їх товариств та навколишнім середовищем. Під екологічним вихованням розуміється формування у широких верств населення екологічної свідомості й культури всіх видів людської діяльності, що так чи інакше пов'язані з пізнанням, освоєнням та перетворенням природи. Основною метою екологічного виховання є навчити дитину: розвивати свої знання про закони живої природи, розуміти суть взаємовідносин живих організмів із навколишнім середовищем і сформувати у дитини дбайливе та бережне ставлення до природи й оточуючого середовища [12]. Поступово, від сформованої мети визначаються освітні і виховні цілі:

- сформувати, поглибити і розширити екологічні знання;
- прищепити початкові екологічні навички і уміння – поведінкові, пізнавальні, тощо;
- розвинути пізнавальну, творчу, громадську активність дошкільнят в процесі екологічної діяльності;
- сформувати (виховати) почуття бережливого ставлення до природи.

Процеси екологізації виховного процесу в закладах дошкільної освіти не є нововведенням. Перші кроки до становлення основних засад були зроблені ще у 90-их роках минулого століття. Сьогодні ж, явища екологізації в дошкільній освіті знаходяться в активній фазі свого розвитку, набувають ще більшого поширення, популяризації і посідають важливе місце у освітньо-виховному процесі дошкільнят. Головною ідеєю екологічного виховання у закладах дошкільної освіти є ознайомлення дітей з різними явищами природи, які вони безпосередньо можуть спостерігати як у садочку так і вдома. За останні десятиліття робота дошкільних закладів в галузі екології зосередилась на вихованні у дітей бережливого ставлення до живого і таким чином знайомства дітей з природою набуло природоохоронного характеру [76].

Одним із найважливіших аспектів екології є взаємодія людини з природою. Особливо актуальним це є з огляду на катастрофічні екологічні процеси, що наразі відбуваються у світі. Саме тому такими важливими і актуальними для майбутнього покоління є конкретні наочні приклади раціонального використання людиною природних ресурсів і наслідки негативних впливів людства на навколишнє середовище. Свідомість сучасної дитини просто не може залишатись осторонь від цих процесів. Сьогодні як ніколи, для дошкільної педагогіки є важливим з самого малечку формувати у дітей активну екологічну позицію.

Згідно з стратегічними цілями неперервного екологічного виховання і освіти, а саме: формування у дітей фундаментальних основ екологічної особистості у майбутньому дозволить успішно прищеплювати практичний і духовний досвід взаємодії людства з природою. Орієнтиром таких концептів виховання має стати особистісний розвиток дитини, а саме формування у дошкільному віці основних компонентів культури особистості: доброта, краса, істина [18].

Початкові елементи екологічної культури складаються на основі взаємодії дітей зі світом природи і предметів, що оточують дитину. Це має відбуватися під пильним керівництвом дорослих: як вихователів так і батьків. І

метою такої взаємодії є створення та реалізації освітньо-виховної моделі, за допомогою якої спостерігатимемо результат – початкові прояви екологічної культури у дітей, які готуються до школи, набуваючи нового відповідального статусу – школяра [58].

Екологічне виховання в дошкільному віці тільки починається, ті маленькі компоненти екологічних знань, отримані людиною в дитинстві, допоможуть їм орієнтуватися в навколишній дійсності, правильно розуміти її. Але головне, розпочнуть формування у дитини свідомого ставлення до природи, визначення свого місця в ній. Важливою стороною екологічного виховання – є розвиток гуманних почуттів, дбайливого ставлення до навколишнього світу, формування готовності з радістю і бажанням працювати на благо природу, допомагаючи іншим. Самостійні вчинки дітей – це вже критерій екологічної культури.

В даний час сучасна система освіти намагається повернути до життя втрачену колись духовність і людяні взаємини. Сучасні реалії доводять: не навчимося виховувати людину в любові до планети, людей і до самого себе – загинемо. Саме тому відбувається зміщення акцентів з навчання на всебічне виховання особистості дитини.

Вся культура людського суспільства будується на основі взаємодії людини з навколишнім світом і втілюється у трьох формах: природна (освоєння ресурсів природи), антропологічна (формування ціннісних орієнтацій особистості людини) та соціальна (тут закладена культура взаємовідносин у суспільстві і між людьми) [78].

Вважається, що формування екологічної культури – це вирішення одночасно трьох проблем: пояснення наслідків забруднення середовища, екологічний підхід до організації економіки і формування екологічної свідомості. Проте, якщо у людини сформована екологічна свідомість, то немає потреби пояснювати такі очевидні речі: норми морального ставлення до природи мають стати його внутрішніми особистісними потребами. Досягти цього можна під впливом особливих умов середовища виховання, в якому

дитина буде зростати з розвиненою екологічною свідомістю. Так відбуватиметься екологізація моралі, тобто перебудова свідомості суспільства [63].

Складовими екологічної культури виступають: об'єкти (природа, люди і людина як особистість), взаємодії між об'єктами, ідеї та цінності, на які орієнтується людина, а також позитивні почуття, які викликають такі ж позитивні ідеї і дії.

Якщо людина відчуває себе в гармонії з навколишнім світом, вона відчуває лише позитивні емоції. Радість, почуття щастя, задоволення постають головною рушійною силою діяльності особистості. Такі почуття стимулюють до пізнання і насолоди красою природи, та діяльності, яка не завдасть шкоди, оскільки людині хочеться зберегти все те, що викликає відчуття повноти життя. Це і називається моральністю.

Не так давно виховання моральної особистості здійснювалося через набір методів і прийомів, проте неможливо досягати результату, працюючи тільки в одному напрямку. Формування морального і ціннісного ставлення до світу має стати основним моментом, що об'єднує навчання і виховання. Центральною ланкою таких процесів має стати особистість дитини [42].

Для ефективної реалізації отриманих екологічних знань у відповідних вчинках людини, варто дати можливість дитині застосувати ці мінімальні знання у найпростішій діяльності. У зв'язку з цим варто приділити велику увагу поняттю «жива планета». Використовуючи аналогію, необхідно показати дитині, що планета така ж жива, як і людина, що всі частини організму людини складаються з тих же речовин, що і планета, що вона отримує від неї. Головним може стати розмова про душу планети і душі людини, про почуття, які вони відчувають. – ось шлях до розуміння і розширення дитячої довіри до світу.

З самого початку дитина спонтанно сприймає природу і себе в ній, з тією чистотою, якої у дорослих немає. На жаль, виховання дитини організовано так, що її внутрішній світ постійно перевантажується обмеженнями, страхом

небезпеки. Маємо налагодити процес навчання тому, як уникати або долати ці небезпеки і труднощі. Дитині необхідно дати зрозуміти, що навколишній світ і люди в ньому – дзеркало, дивлячись у яке, вона пізнає самого себе. Принцип дзеркальності є одним із найсильніших у філософії та психологічній практиці. Користуючись ним, ми сприяємо зростанню екологічної свідомості, і формуванню повноцінної особистості. Тоді головною метою освіти і виховання стане найважливіша мета – пізнання самого себе і виховання людяності через природу [63].

В системі морально зорієнтованої освіти діти навчаються використовувати закони природи і суспільства, вчать співчувати і співпереживати, опановують умінням поставити себе на місце іншої живої істоти або предмета, їм надається багатий досвід у виборі морального шляху і рішення зовнішніх і внутрішніх проблем. Так діти приходять до усвідомленого морального вибору, ненав'язаного старшими. А все, до чого людина прийшла самостійно, стає його власністю.

Зважаючи на безліч екологічних катастроф, які трапляються у всіх куточках світу майже щомісяця недоречно, під час виховного процесу звертати увагу на роботу з тілом і розумом дитини. Необхідно працювати зі свідомістю дитини, її духовними та моральними якостями – саме вони є джерелом екологічного потенціалу особистості [6].

Проблема сучасного екологічного виховання відрізняється своєю багатоаспектністю. Сьогодні екологія стала наукою, яка повинна допомогти зробити середовища їхнього життя прийнятним для існування. Екологічне виховання – це насамперед формування у людини здатності і бажання діяти відповідно до законів природи. В даний час екологічна освіта сформувалась в самостійну область дошкільної педагогічної теорії і практики.

На думку Л. В. Моїсеєвої актуальність екологічної дошкільної освіти і виховання проявляється через зміну підходу до ознайомлення дітей з природою. Відбувається перехід від біологічного до екологічного контексту,

за якого педагогічний процес спирається на основоположні ідеї і поняття екології, що доступні для розуміння дошкільнят.

педаго

На думку П.Г. Федосєєвої основною метою екологічного виховання у дошкільньому дитинстві є «формування початкової екологічної культури і становлення на цій основі у дітей науково-пізнавального, емоційно-морального, практично-діяльного ставлення до природи» [72]. Любов до природи і дбайливе ставлення до неї закладається в дитячій душі тільки в тому випадку, якщо дитина щодня спостерігає приклади уважного, дбайливого ставлення до природи, зокрема, з боку дорослих, вихователів і батьків.

За В.А. Скуйбідою мета екологічного виховання дошкільнят полягає у:

- формуванні початкової екологічної культури, під якою розуміється "становлення усвідомлено-правильного ставлення до природи в усьому її різноманітті;
- до себе, як частини природи: розуміння цінності життя і здоров'я та його залежність від стану навколишнього середовища»[59].

За Н.Я. Михайленко складовими частинами екологічної культури дошкільника є:

- знання про природу та їх екологічна спрямованість;
- вміння використовувати набуті екологічні знання в життєвих ситуаціях, в різноманітній діяльності [48].

До завдань екологічного виховання дошкільнят відносять:

В науково-пізнавальній сфері:

- формування системи елементарних наукових екологічних знань, доступних розумінню дитини дошкільного віку (перш за все, як засобу становлення усвідомленого ставлення до природи):

- розвиток пізнавального інтересу до світу природи;
- формування умінь і навичок спостережень за природними об'єктами і явищами.

У емоційно-моральній сфері:

- виховання гуманного емоційно-позитивний, дбайливого ставлення до світу природи і навколишнього світу в цілому; розвиток почуття емпатії до об'єктів природи:

- формування первісної системи ціннісних орієнтацій (сприйняття себе як частини природи, взаємозв'язку людини і природи, самоцінність і різноманіття значень природи, цінність спілкування з природою).

В практично-діяльній сфері:

- формування первинних умінь і навичок екологічно свідомої і безпечної для природи і для самої дитини поведінки:

- освоєння елементарних норм поведінки по відношенню до природи, формування навичок раціонального природокористування в повсякденному житті:

- формування вміння і бажання зберігати природу і зв необхідності надавати їй допомогу (догляд за живими об'єктами), а також навичок елементарної природоохоронної діяльності в найближчому оточенні:

- формування елементарних умінь передбачати наслідки деяких своїх дій по відношенню до навколишнього середовища [45].

Завдання екологічного виховання дошкільнят визначають основні напрямки цього процесу, головним з яких є формування екологічної культури дітей. Екологічна культура дітей дошкільного віку характеризується «певним рівнем сприйняття дитиною природи, навколишнього світу і оцінка свого положення по відношенню до природи і навколишнього світу» [19].

Засвоєння дитиною дошкільного віку морально-екологічних норм і правил поведінки в природі сприяє встановленню екологічно правильних і безпечних взаємин дитини з навколишнім природним середовищем, середовищем міста, села, селища, в якому він проживає. Тому «при вихованні екологічної культури дошкільників особливо важливою є емоційна насиченість засобів і методів, що ефективно впливають на моральну і мотиваційну сфери особистості дитини» [60].

Другий напрямок екологічного виховання дошкільнят – формування екологічних знань і уявлень дітей на основі відбору змісту освіти. У тому випадку, коли «екологічні знання стають основою екологічного виховання і екологічної культури дітей дошкільного віку, у дитини формується певна система цінностей, уявлення про людину як про частину природи, про залежність свого життя, свого здоров'я від її стану» [24].

Екологічне виховання в цьому випадку тісно пов'язане і з розвитком емоцій дитини, вмінням співчувати, дивуватися, співпереживати, піклуватися про живі організми, сприймати їх як побратимів, вміти бачити красу навколишнього світу (як всього ландшафту, так і окремої квітки, краплі роси, маленького павучка, тощо). В процесі екологічного виховання дітей в основному акцент робиться на виховання дбайливого ставлення до природи, вироблення навичок діяльності в природних умовах, вихованню емоційно-морального ставлення дітей до об'єктів природи, знайомство з тваринами, рослинами, догляд за ними. Все це, безумовно, відіграє велику роль у формуванні екологічно грамотних уявлень дітей про навколишнє середовище [73].

В ході екологічного виховання дошкільнят обов'язковими елементами є зустрічі дітей з природою. Вони розширюють уявлення дітей, вдосконалюють їх вміння уважно вдивлятися в різні явища, зберігати цілісність сприйняття при створенні виробів з природного матеріалу.

При відборі змісту дитячої діяльності у сфері екологічного виховання з метою формування у них основ екологічної культури дітей необхідно враховувати наступні положення:

- зміст освіти має відрізнятися науковістю. Незважаючи на вік, діти повинні отримувати в доступній формі наукові уявлення про навколишній світ, зокрема, про природу:
- зміст екологічного виховання повинен сприяти формуванню у дітей цілісного сприйняття навколишнього світу, з одного боку, і взаємозв'язків частин цього цілого – з іншого. Таким чином, в сучасній

педагогічній теорії проблема екологічного виховання дошкільнят розглянута досить детально.

Таким чином, екологічне виховання дошкільнят сьогодні – це цілеспрямований, організований, систематичний, послідовний, планомірний педагогічний процес формування системи екологічних знань, умінь, навичок, поглядів, переконань, моральних якостей, який забезпечує становлення і розвиток у особистості відповідального ставлення до природи як до універсальної цінності.

1.2. Методи та форми організації екологічного виховання дітей старшої групи

У педагогіці прийнято визначати метод як спосіб спільної діяльності дорослого і дитини, що спрямована на досягнення певного освітньо-виховного результату: засвоєння знань, формування умінь і навичок, розвиток здібностей, формування моральних якостей, звичок поведінки.

У процесі ознайомлення дітей з природою в дошкільному закладі освіти широко застосовуються різноманітні методи:

- словесні (розповідь вихователя, бесіди, читання художньої літератури про природу);
- наочні (спостереження, розглядання картин і ілюстрацій, перегляд фільмів про природу);
- практичні (екологічні ігри, елементарні досліди, праця в природі) [12].

Серед наочних методів в екологічному вихованні дошкільнят провідне місце відведене спостереженню. Можна сказати, що формування у дошкільнят основ екологічного виховання базується в першу чергу на цьому методі [52].

Спостереження – один з основних, провідних методів дошкільного навчання. Це спеціально організоване вихователем, цілеспрямоване, планомірне, активне сприйняття дітьми об'єктів і явищ природи. Це складна пізнавальна діяльність, у якій приймають участь сприйняття, мислення і мова.

Для спостереження необхідна стійка увага. У розумінні явища, яке діти спостерігають суттєве значення грають досвід, знання і навички дитини [39].

Мета спостереження – формування екологічних знань і уявлень дітей про предмети і явища навколишнього світу. Необхідність і значення використання методу спостереження пов'язані, перш за все, з характером знань, доступних дітям дошкільного віку. Чим конкретніше, яскравіше ці образи, тим легше дитині запам'ятати і використовувати їх у своїй діяльності. Основний запас накопичених дитиною в дошкільному віці знань – це образи сприйнятих ним раніше об'єктів, явищ. Спостереження забезпечує накопичення у дітей яскравих, живих знань про природу.

Організовуючи спостереження у природі, вихователь одразу вирішує ряд завдань: формує у дітей знання про природу, вчить спостерігати, розвиває спостережливість, виховує естетично. Залежно від пізнавальних завдань вихователь використовує різні види спостереження.

В залежності від поставлених цілей спостереження може бути епізодичним, тривалим і підсумковим [42].

У процесі короткочасних спостережень, організованих з метою формування знань про властивості і якості предметів і явищ, діти вчаться розрізняти форму, колір, величину, просторове розташування частин, характер поверхні, а при ознайомленні з тваринами – характер руху, звуки, що видаються, і т.д. Для накопичення знань про зростання і розвиток рослин та тварин, про сезонні зміни в природі використовується більш складний вид спостереження – тривале спостереження; тут діти спостерігають й порівнюють об'єкти [8].

Спостереження організовуються вихователем при ознайомленні дітей із рослинами і тваринами, погодою, працею дорослих у природі. Спостереження проводяться на заняттях та екскурсіях, на прогулянках, у куточку природи тощо. У певних випадках вихователь організує всіх дітей, у інших невеликою групою або з однією дитиною. Це залежить від змісту спостереження і тих завдань, які ставить перед собою вихователь. Але у всіх випадках необхідно,

щоб спостереження проходило за високої розумової активності дітей, змушувало їх думати, шукати відповіді на поставлені питання, розвивало допитливість, виховувало інтерес і дбайливе ставлення до природи [35].

До групи наочних методів належать розгляд картин, демонстрація кінофільмів. Використання цих методів допомагає вирішувати різноманітні завдання: уточнювати і конкретизувати уявлення дітей, систематизувати та узагальнювати їх, формувати естетичне сприйняття.

Картини дають можливість розглянути явища природи, зосередити на них увагу, що часто буває неможливо зробити при безпосередньому спостереженні через динамічність і мінливість природи.

У старших групах предметні картини використовують і формування понять. До заняття підбирають серію картин, організують розгляд та аналіз кожної картини. Потім проводять порівняння серії картин за виділеною суттєвою ознакою, звертаючи увагу на виділення загального і суттєвого у явищі. Наприклад, для формування поняття «осінь» у старшій групі слід відібрати 3 картини із зображенням осінніх явищ природи у різні періоди осені. Розглянувши з дітьми кожну картину, вихователь звертає увагу на послідовні зміни погоди: «Розкажіть, як змінювалася погода з початку осені». Потім підводить дітей до розуміння залежності змін у житті рослин від зміни погодних умов: «Що відбувалося з рослинами від початку осені до її кінця? Чому відбулися ці зміни? Пропонує порівняти стан рослин, зображених на картинах. Далі, звертаючи увагу дітей на зміни в житті тварин, педагог направляє їх до встановлення нових зв'язків: «У який час осені було більше комах? Чому? Коли відлітають перелітні птахи? Чому вони відлітають? і т.д.

Поніманська Т.І. виділяє такі загальні вимоги до організації спостереження:

- спостереження повинно давати дітям нові знання, розширюючи і поглиблюючи початкові уявлення;
- спостереження повинно сприяти розвитку розумової і мовної активності дітей, порушувати інтерес до природи;

- в організації спостережень слід дотримуватися системності;
- в результаті кожного спостереження у дітей має бути сформоване уявлення про той чи інший об'єкт природи, ставлення до нього [60].

Спостереження лежить в основі різних видів діяльності, спрямованих на пізнання або практичну діяльність в природі (догляду за рослинами і тваринами, образотворча діяльність і розповіді дітей на основі вражень, огляд об'єктів природи, заповнення календарів тощо.). Складання циклів спостережень, підбору прийомів для їх проведення приділяється особлива увага [10].

Один із способів реалізації дитячих знань наочним способом є проєктний метод. Особливо корисний цей метод при вирішенні завдань з формування основ екологічної культури. У процесі проєктної діяльності, яка носить в дитячому саду характер співробітництва дорослих і дітей, діти можуть самі визначити ту область екологічних знань, яка їм цікава. Вони вчаться проводити доступні їх віку досліди, практичні роботи і інші дослідження екологічного характеру; на основі отриманих результатів роблять висновки і узагальнення, які є фактично їх науковими відкриттями. Все це сприяє формуванню екологічної свідомості [46].

Наступний метод екологічного виховання дошкільнят – догляд за живими об'єктами. Створення розвиваючого екологічного середовища в дошкільній освітній організації – це процес, який включає організацію «екологічних просторів», їх вдосконалення і корекцію, щоденну підтримку умов, необхідних для даного екологічного середовища. Цей метод екологічного виховання привчає дітей систематично думати і реально дбати про рослини і тварин, що знаходяться в одному життєвому просторі з нами [47].

Праця у природі має велике виховне значення. Під час трудової діяльності у дітей формується дбайливе ставлення до природи. Праця у природі сприяє вихованню відповідального ставлення до своїх обов'язків. Доглядаючи за рослинами і тваринами, діти переконуються у цінності живої

природи. Але виховати відповідальне ставлення до праці у природі можна лише за умови, якщо діти мають трудові навички і розуміють значення своєї праці.

Під час праці діти усвідомлюють залежність стану рослин від умов її зростання, дізнаються чому зміна середовища існування впливає на стан рослин. Освоєння цих зв'язків і залежностей впливає і на ставлення до праці: Воно стає осмисленим і цілеспрямованим. Діти формуються стійкий інтерес до праці, працьовитість.

Праця у природі один із способів розвитку спостережливості. Виховання вміння у дітей спостерігати, усвідомити його результат буде ефективніше, якщо спостереження пов'язане з працею. Крім виховних, у процесі праці природі вирішуються й освітні завдання [33].

Спільна організаційно-господарська і трудова діяльність в дитячому садку: вирощування рослин, турбота про тварин і рослини можуть приймати різні форми і проходити з різним ступенем залученості та участі, як дорослих, так і дітей [14].

Необхідно виділити вимоги до організації і проведення догляду за живими об'єктами в ЗДО:

- час на витрачений на роботу слід дозувати. Тривалість залежить від його характеру діяльності і віку дітей;
- важливою педагогічною вимогою є усвідомленість діяльності тобто розкриття перед дитиною мети і результатів її досягнення;
- така діяльність повинна систематично ускладнюватися;
- праця і спостереження повинні викликати інтерес, бажання пізнавати нове
- необхідний тісний зв'язок з родиною, так як формування правильного екологічного мислення можливо тільки в тому випадку, якщо дорослі, які виховують дитину, самі є екологічно вихованими: розуміють усвідомлюють проблеми екології і ставлення до природи, показують маленькій людині світ

природи, допомагають налагодити взаємини з нею. Тому важливим аспектом є робота з батьками як безперервний і постійний процес [14].

Велику увагу слід приділити і такому методу екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку як моделювання. Модель це предметне, графічне або дієве зображення чого-небудь. Процес створення моделі називається моделюючою діяльністю [61].

Найважливішими з них є календарі природи і предметне моделювання різних явищ природи.

Календарі природи – графічні моделі, які відображають різноманітні події в природі, можуть носити тривалий характер. У практичній діяльності ЗДО використовуються три типи календарів, що відображають ті явища природи, які знаходяться в полі зору дітей і складають зміст спостережень:

- календар спостережень за ростом і розвитком живих об'єктів;
- календар спостережень за сезонними явищами природи;
- календар спостережень за птахами.

Заповнення календаря, тобто власне моделювання, проводиться знаками і малюнками в повній відповідності зі спостереженнями. Щодня після прогулянки діти під керівництвом вихователя заповнюють відповідну клітинку календаря, відзначаючи значками стан погоди, напрямок вітру, рівень тепла і холоду. Наприкінці тижня після ознайомлення з покривом землі, дерева або куща, тваринами, які обрані для відображення в календарі, дошкільнята малюють їх в графі «Жива природа». Заповнення сторінки календаря, обов'язкова частина «тижневої методики» ознайомлення дітей з сезонними явищами природи [43].

Календар спостережень за птахами. Календарі розрізняються не тільки способом фіксації спостережень, а й змістом. Фіксація спостережень цим способом проводиться щодня заново і графічних «слідів» не залишає. Календар для молодших дошкільнят заповнюється картками з малюнками птахів. Календар для старших дошкільнят заповнюється дещо інакше: верхня

частина картки – з малюнком птахів, нижня – у відповідних смужках з символічним позначенням птахів.

Крім моделювання закономірних процесів природи розрізняють предметне моделювання різних явищ природи:

- графічне моделювання картини, схеми при створенні екологічної стежки;
- створення глобуса;
- картонні моделі захисного забарвлення (маскувальна, відлякуюча);
- моделі, з якими можна здійснювати з дітьми практичні дії (довгі і короткі ноги, модель хижого птаха).

Використання наочності дуже сприяє успішному формуванню уявлень про природу. Так як в дошкільному віці переважає образне мислення, то для підтримки інтересу дитини необхідно використовувати різні види наочності; демонстраційний матеріал, слайди, діафільми, відеофільми [42].

Таким чином, моделювання як метод екологічного виховання дошкільнят можна використовувати в наступних випадках:

- як наочний посібник, коли неможливо реально обстежити конкретний об'єкт;
- коли необхідно показати існуючі в природі взаємозв'язки;
- коли необхідно продемонструвати властивість функцію об'єкта (наприклад, функцію зростання);
- коли за допомогою моделі можна показати весь природний процес у часі (моделі-календарі спостережень за природою);
- коли на прикладі моделі можливе формування у дітей конкретних або узагальнених уявлень про рослини (тварин, людини) [21].

Експеримент. Цей метод дає дітям реальне уявлення про об'єкт вивчення і про його властивості. Експериментальна діяльність викликає величезний інтерес у дітей, так як їм властиво наочно-образне і дієве мислення.

З раннього дитинства дитина є експериментатором в навколишньому світі. У дошкільному віці цей спосіб провідний, а вперше три роки – практично

єдиний в пізнанні світу. Тому говорячи про екологічне виховання в дошкільному дитинстві метод експериментування можна вважати найбільш дієвим, тому що він допомагає дитині встановити причин тих чи інших явищ, зв'язків і відносин між предметами та явищами. Дослід передбачає активний вплив на предмет або явище, їх перетворення відповідно до поставленого завдання. У цьому перетворенні діти беруть активну участь [45].

При ознайомленні дітей із природою використовують оповідання вихователя, читання художньої природничої книги, бесіду. Словесними методами вирішується низка завдань, проте їх необхідно поєднувати з наочними, використовувати картини і фільми. Слово допомагає поглибити, усвідомити зв'язки та залежності, що існують у природі [11].

Вирішуючи певні виховні задачі, вихователь будує бесіди з урахуванням досвіду і інтересу дошкільнят певної вікової групи. У цьому спостерігається певна перевага розповідей у порівнянні з читанням художньої літератури.

Знання, що отримують діти, мають відповідати вимогам достовірності, науковості. Вихователь, перш ніж повідомляти дітям нову інформацію необхідно, перевіряє правильність і достовірність фактів. Розповідь має бути цікавою, мати яскравий динамічний сюжет, бути емоційним. Безсюжетні розповіді, не привертають увагу дітей, не запам'ятовуються [43].

Спираючись на дидактичні завдання виділяють 2 види бесід: вступні і підсумкову. Вступні розмови використовуються вихователем перед спостереженнями, екскурсією. Мета такої розмови – уточнення досвіду дітей для того, щоб встановити зв'язок майбутнього спостереження з наявними знаннями [12].

Підсумкова бесіда спрямована на систематизацію та узагальнення отриманих фактів, їх конкретизацію, закріплення та уточнення. Ці бесіди за змістом можуть бути різного рівня: одні бесіди проводяться після спостереження за вузьким колом спостережуваних об'єктів (наприклад, бесіда про перелітних птахів, про зимівлю звірів у лісі та ін), інші, що зачіпають ширше коло явищ (наприклад, бесіди про пори року)» для систематизації

знань дітей про явища неживої природи, про життя рослин, про тварин, працю людей.

Ефективність розмови залежить від попередньої підготовки дітей. Бесіда – це результат проведеної із нею роботи. Тому перед вихователем стоїть завдання накопичення у дітей уявлень через спостереження, трудову діяльність, ігри, читання природничої книги, оповідання. Розмовляти можна тільки про те, про що є у дітей конкретні уявлення.

Ознайомлення дітей із природою здійснюється у різноманітних формах: на заняттях, екскурсіях, у повсякденному житті (у праці, спостереженнях, іграх на ділянці і у куточку природи) [77].

Навчання дітей під час занять здійснюється різними методами. Вибір методів залежить від виду заняття, і його основного завдання. На одних заняттях формуються первинні знання. З цією метою вихователь використовує спостереження, розгляд картин, читання художніх творів, розповідь. На інших уточнюються, розширюються і поглиблюються знання. Крім перерахованих методів, на цих заняттях використовується і праця дітей у природі. Основне завдання занять третього виду – узагальнення і систематизація знань. Для цього використовують бесіди, дидактичні ігри, узагальнюючі спостереження. У праці і іграх діти застосовують отримані знання на практиці [48].

Екскурсія – один із видів занять з ознайомлення дітей з природою. Під час екскурсії дитина може у природному середовищі спостерігати явища природи, сезонні зміни, побачити, як люди перетворюють природу відповідно до вимог життя і як природа слугує їм.

Переваги занять-екскурсій і в тому, що тут діти мають можливість бачити рослини та тварин у середовищі їх існування. Екскурсія допомагає формувати у дітей первинні світоглядні уявлення про взаємозв'язки у природі.

Екскурсії у ліс, поле, на береги річок і озер привертають увагу дітей, надають можливість під керівництвом вихователя збирати різноманітний матеріал для подальших спостережень та роботи у групі, у куточку природи. На екскурсії у дітей розвиваються спостережливість, інтерес до вивчення

природи. Вони привчаються вдивлятися у предмет і помічати його характерні ознаки [29].

За змістом екскурсії умовно поділяють на два види: природознавчі – до парку, лісу, річки, на луг тощо, а також до зоопарку, ботанічного саду (вони проводяться в різні сезони); екскурсії на сільськогосподарські об'єкти – у поле, на птахофабрику, в сад, город та інші з метою ознайомлення з працею дорослих.

Для ознайомлення дітей із природою широко використовують прогулянки. Тут вихователь може ознайомити дітей із тими явищами природи, уявлення про які формується певний час. Дітей знайомлять із таненням снігу, набуханням бруньок, появою трави тощо. На прогулянках діти відчують задоволення від спілкування з природою [55].

Повсякденні спостереження за явищами природи не повинні бути випадковими, їх треба заздалегідь детально продумувати. У цьому слід використовувати різноманітні форми організації хлопців (фронтальні, групові, індивідуальні). Фронтальна організація спостереження на прогулянках використовується для ознайомлення дітей з яскравими сезонними змінами. Спостереження можна проводити і з невеликими групами дітей (розглядання рослини, пагонів, комах і т.д.).

Таким чином, екологічне виховання старших дошкільників передбачає використання різних методів і форм роботи з дітьми. Метод – спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення чого-небудь. У поняття «педагогічний метод» вкладається більш широкий контекст не тільки навчання, а й організація інших видів діяльності, в яких дорослий має на дитину виховний вплив. У педагогічному процесі використовуються методи, які пройшли перевірку часом і широко застосовуються. Форми виховної роботи це варіанти організації виховного процесу, композиційна побудова виховної справи. Використання різних методів і форм роботи, сприяє виробленню екологічних відносин і прагненню до екологічної діяльності, формуванню екологічної свідомості.

1.3. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах дозвілля

Діти шостого року життя відрізняються ще більшими фізичними та психічними можливостями, ніж діти середньої групи. Їхні стосунки з дорослими і однолітками стають складнішими і змістовнішими, у грі вони відображають не тільки дії та операції з предметами, а й взаємини між людьми. Удосконалюються розумові здібності дітей. Сприйняття стає більш стійким, цілеспрямованим і диференційованим. Увага і пам'ять набувають довільного характеру. З'являється здатність аналізувати і узагальнювати отриману інформацію. Продовжує розвиватися образне мислення і інтенсивно формується логічне (причинно-наслідкове) мислення. Діти краще розуміють мовлення дорослих, символічне (особливо за допомогою піктограм) позначення предметів і явищ; починають міркувати, робити висновки, припущення. Все це дозволяє ускладнити зміст екологічного виховання [59].

Екологічне дозвілля – це форма організації діяльності дошкільнят. Екологічне дозвілля включає: організацію театралізованої діяльності, ігри під час якої діти інсценують вже відомі їм літературні твори природознавчого характеру, а також розробляють власні сценарії екологічних казок, літературно-музичні розваги, присвячені порах року [69].

Дозвілля в умовах ЗДО є одним із важливих ресурсів оптимізації екологічної активності дітей. Воно здатне стимулювати процес виховання та розвитку особистості. До засобів, що забезпечують дитячий розвиток, традиційно належить гра, спілкування дітей з дорослими і однолітками, дитяча література, різноманітні види художньої діяльності дитини, навчання. Виховний потенціал дитячого дозвілля значно менш досліджено у дошкільній педагогіці. Разом з тим змістовне дозвілля – потужний засіб екологічного виховання дитини, а також показник загального рівня її культури.

Дозвілля – складне соціальне явище, що включає відпочинок, розваги, свята, самоосвіту і творчість. Є найважливішим засобом соціалізації і

індивідуалізації особистості людини, що дозволяє на власний розсуд використовувати свій вільний час для самозбагачення, розвитку здібностей та нахилів [66].

Дозвілля дошкільника організовується дорослими як і у дошкільних закладах, так й у сім'ї. Сім'я і дошкільний заклад – найважливіші інститути соціалізації в період дошкільного дитинства. Це визначає необхідність пошуку оптимальної моделі їхньої взаємодії з урахуванням традицій дозвілля, адже для кожної країни характерні свої традиції проведення вільного часу, дозвілля.

У дошкільних закладах вихователі намагаються використати дозвілля з метою різносторонньої освіти і виховання дитини. Однією із таких сторін є екологічне виховання дітей.

За підсумками аналізу педагогічної літератури можна назвати такі основні характеристики дозвілля дітей:

- дозвілля має яскраво виражений фізіологічний, психологічний і соціальний аспекти;
- дозвілля засноване на добровільному виборі занять дитиною і ступеня активності;
- дозвілля передбачає не регламентовану, а вільну творчу діяльність;
- дозвілля формує і розвиває особистість; сприяє самовираженню, самоствердженню та саморозвитку особистості;
- дозвілля сприяє розкриттю природних талантів і набуття корисних для життя вмінь та навичок; стимулює творчу ініціативу дітей; сприяє формуванню ціннісних орієнтацій;
- дозвілля внутрішньо і зовні; постає як своєрідна «зона обмеженого втручання дорослих»;
- дозвілля сприяє об'єктивній самооцінці дітей; формує позитивну «Я – концепцію»; сприяє самовихованню особистості; формує соціально значущі потреби особистості і норми поведінки у суспільстві;

- дозвілля забезпечує задоволення, веселий настрій і персональне задоволення.

У дошкільному віці при взаємодії з дорослими і однолітками у дитини відбувається інтенсивний соціальний розвиток. Вже цьому етапі у дитини закладають знання у тому, що людина має прагнути саморозвитку. Якою людина стане, такі будуть результати її діяльності, і така буде світ, який вона створює довкола себе. Звідси випливає, що пріоритетним напрямом екологічного виховання є здатність на творення більш досконалої людини, яка живе у злагоді з собою і гармонії з оточуючими [61].

Існує величезний вплив природи на дитину. Діти постійно у певній формі стикаються з об'єктами чи явищами природи: на прогулянці спостерігають за птахами і комахами, падаючими сніжинками; вдома слухають вірші та оповідання, дивляться телепередачі про тваринний і рослинний світ Землі; доглядають рослини на присадибній ділянці. Таке спілкування з навколишнім світом природи, з одного боку, збагачує чуттєвий досвід дитини, з іншого — пробуджує його фантазію і сприяє виникненню різних питань.

Формуючи гуманне ставлення до природи, необхідно виходити з наступного: головне, щоб дитина зрозуміла, що людина і природа взаємопов'язані, тому турбота про природу є турботою про людину, її майбутнє, а те, що завдає шкоди природі, завдає шкоди людині, отже, дії, в результаті яких руйнується загальний для всіх нас світ природи, аморальні. [44]

Як же сформувати у дітей з віком гуманне ставлення до природи? Враховуючи вікові особливості дошкільнят, до яких належать вразливість і емоційна чутливість, співчуття, співпереживання допомагають дитині «відчути себе у подібі іншої живої істоти» (В. Сухомлинський), відчути чужий біль як свій власний. Почуття співпереживання визначають дієве ставлення дітей до природи, що виражається у готовності проявити турботу про тих, хто цього потребує, захистити тих, кого кривдять, допомогти тим, хто потрапив у

біду (йдеться про тварин, рослин). Активна позиція, як правило, сприяє оволодінню вміннями і навичками по догляду за кімнатними рослинами, домашніми тваринами, птахами, що зимують, тощо.

Свідоме ставлення до природи виникає і зміцнюється з віком. Виховання естетичних почуттів одна із необхідних умов екологічного виховання, що включає у собі любов до природи.

Але жодне спілкування з природою не здатне пробудити і розвинути глибоке естетичне почуття до краси природи. Необхідно вчити дітей спостерігати за станом рослин і поведінкою тварин, отримуючи від цього задоволення і помічаючи красу життя, усвідомлювати, що краса ніяк не визначається утилітарним підходом (багато дітей вважають, що шкідливо, то некрасиво). Головне, завжди пам'ятати: перш ніж навчити дітей бачити красу і розуміти суть прекрасного як естетичної категорії, треба розвивати їхню емоційну сферу, бо почуття дошкільнят ще недостатньо стійкі і глибокі, мають вибіркового та суб'єктивного характеру.

Завданням для вихователів і батьків — довести до розуміння дітей те, що всі ми разом, і кожен із нас окремо відповідає за навколишню природу, і кожен може зберігати і примножувати її красу. [36]

Однією з особливих форм організації виховної діяльності у дошкільних закладах є свята і розваги. Вони поєднують у собі різні види діяльності з метою посилення емоційного впливу і ефективного вирішення низки виховних завдань. До кінця дошкільного віку у дітей має бути сформована елементарна здатність до орієнтування у навколишньому середовищі. Вона визначається вмінням дитини правильно оцінити обстановку, вміти зрозуміти настрій і стан людей та вибрати відповідну лінію поведінки.

Організація і проведення екологічних свят є одним з найцікавіших форм екологічного виховання дошкільнят, оскільки воно здатне викликати в учасників та глядачів позитивний емоційний відгук на їх природний зміст.

Участь дітей у таких заходах дозволяє виховувати любов до рідної природи, до рослинного і тваринного світу, сприяє розвитку вміння бачити та

відчувати природу. Свято у дитячому садку – особливий день для дитини. Саме світлі спогади дитинства багато в чому допомагають людині у дорослому житті. Відомо, що від природи наділені неординарними здібностями, тому необхідно створення максимально сприятливих умов їх розвитку. Діти дошкільного віку емоційні, вразливі, їм характерні яскравість і гострота сприйняття, прагнення самовираження [56].

Свято допомагає дітям висловити свої емоції у музиці, художньому слові, образотворчому мистецтві, пробуджує інтерес до творчості, збагачує дітей новими враженнями, закріплює знання, розвиває мовлення, художній смак, активізує їх. Основна спрямованість таких заходів – формування дитячо-дорослої моральної спільності. При правильній роботі дорослих з дітьми у процесі організації свят у свідомості дитини з'являється відмінність: розуміння природи як цінності. Дотримуючись законів народної педагогіки можна дійти висновку, що свята становлять основу цієї педагогіки. Вони дають можливість у процесі їхньої підготовки об'єднати дітей і вихователів, а також батьків.

Переживання дитиною подій, різних ситуацій, накопичення досвіду під час вирішення екологічних проблем відповідно до прийнятої ролі є основою подальшого вибору правильних способів поведінки у аналогічних чи схожих ситуаціях.

Значення свят і розваг як форм екологічного виховання важко переоцінити. Багато досліджень демонструють гармонійне становлення особистості дитини, що неможливе без емоційного ставлення до навколишнього світу. Для того, щоб подолати розбіжності між знаннями дітей і їхньою реальною поведінкою, необхідно, щоб виникло не тільки розуміння тієї чи іншої ситуації, а й позитивне ставлення до події. Емоційний розвиток, “виховання почуттів” дітей здійснюється під впливом дорослих, які показують дитині приклад емоційного ставлення до природи [71].

Роль свят і розваг полягає у сильній дії на емоційну сферу особистості дитини. На почуття дітей у комплексі впливають яскраве художнє оформлення свята, музичний супровід, художнє слово, костюми персонажів тощо.

У ході екологічних свят діти отримують позитивні емоції. У них формується елементарне екологічне до природи, розуміння важливості охорони навколишнього середовища; відповідальне ставлення до природи, виражене у дбайливому ставленні до живих істот, а також усвідомлення виконання певних норм поведінки.

Екологічні свята і розваги можуть бути присвячені різним порам року, урожаю (восени); сніговій та крижаній скульптурі (взимку); весняного відродження природи («веснянки»). Влітку проводяться свята, присвячені воді і сонцю, квітам, свята оздоровчого характеру.

Педагогічне значення свят і дозвілля у тому, щоб викликати у дітей віком позитивний емоційний відгук з їхньої природний зміст. Емоції народжують ставлення до природи, впливають на особистість дитини в цілому, тому свята і дозвілля слід проводити регулярно, завершуючи ними пору року або якийсь змістовний блок (але не частіше одного разу на 1,5 — 2 місяці). У сценаріях цих заходів використовується той матеріал, який дітям добре знайомий.

Одне з найбільш значимих — заходів, це свято присвячене Дню Землі: Саме воно створює масштаб загального бачення планети, її значення для людей, зароджує любов до своєї Батьківщини і природи як її важливої частини. Сценарій свята може бути різним, але у будь-якому варіанті мають бути вірші і пісні, про красу природи.

Частіше, ніж свята, з дітьми можна проводити і інше дозвілля. Його вихователь може організувати на різні теми. Одним із цікавих варіантів є дозвілля за участю ляльок. Наприклад, вечір «Ялинка для ляльок» може бути проведений наприкінці грудня у всіх вікових групах, він стане своєрідною репетицією перед великим святом. На той час діти вже знають багато новорічних пісень, ігор, віршів. Вихователь готує ялинку для лялькового куточка, діти прикрашають її, ляльок вбирають у чистий і красивий одяг.

Організуючи дитяче свято, по-перше, потрібно розглядати його як важливу самостійну форму виховної діяльності. По-друге, не забувати про те,

що його можна характеризувати як цілісну структуру, всі компоненти якої перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємодії. По-третє, необхідно пам'ятати, що ця форма має свої характерні особливості (певні часові рамки, локалізовані майданчики, святкову атмосферу і емоційний настрій, дитячу аудиторію) [77].

Проведення екологічних свят, розваг і тематичних програм мають великі виховні можливості. Діти із задоволенням готуються до їх проведення, вчать вірші, загадки і слова за участю знайомих героїв казок, репетирують, багато разів повторюючи правила поведінки у природі. Це сприяє їхньому кращому запам'ятовуванню, і діти охоче демонструють отримані знання один перед одним і перед дорослими. Під час екологічних свят набувають позитивних емоцій, одночасно у них формуються елементарні екологічні уявлення про природу, розуміння важливості охорони навколишньої природи; гуманно-діяльне ставлення до природи, виражене у дбайливому і бережному ставленні до живих істот, а також усвідомлення необхідності дотримання певних норм поведінки. Серед важливих чинників, які впливають на екологічне виховання під час свят і дозвілля, є діяльність дитини у колективі однолітків. Тут дитина виявляє свої здібності, самостверджується, діє відповідно до моральних зразків, глибше усвідомлює, як треба чинити в тому чи іншому випадку [59].

Основна роль екологічних свят і дозвілля, як показало проведене дослідження, полягає у сильній дії на емоційну сферу особистості дитини. Свята і розваги екологічного змісту несуть у собі певне навантаження: під час проведення таких свят важливо не так відтворити знайомі музичні твори, вірші, ігри, відгадування загадок на тему природи, як залучити дітей до переживання подій в усвідомленні екологічних проблем, доступних розумінню дітей. Проживання дитиною подій, різних ситуацій, накопичення досвіду під час вирішення екологічних проблем відповідно до прийнятого рішення є основою подальшого вибору правильних способів поведінки у аналогічних чи схожих ситуаціях.

В рамках екологічного виховання загалом, а зокрема у процесі підготовки і проведення екологічного свята, приділяється окрема увага розвитку комунікативної компетентності дошкільника. Педагог прагне активізувати розумову діяльність дитини в процесі обговорення екологічної проблематики, актуалізувати природничо знання дітей, звертати увагу дітей на почуття і стану об'єктів природи, зумовлені вчинками людини. Важливо спонукати дітей до висловлювання свого ставлення до ситуації, об'єкту, дії. Якщо процесі обговорення виникне розбіжність, то педагог вчить дітей домовлятися, дотримуватися черговість, враховувати іншу думку, тобто. формує у дітей соціальні навички продуктивного спілкування [23].

Наприклад, у контексті такого проєкту як «Город на підвіконні» діти разом із вихователем можуть вирощувати зелень і інші рослини. Також реалізація такого проєкту можлива разом із батьками дітей. Під час реалізації проєкту «Друге життя сміття» можна організувати виставку виробів із вторинної сировини. Такі проєкти забезпечують співпрацю дітей і дорослих, особистісне зростання дитини від проєкту до проєкту.

У будь-якому святі, зокрема й у екологічному, присутні різноманітні види дитячої діяльності, отже педагог у процесі підготовки і проведення екологічних свят повинен включати різні види дитячої діяльності, тим самим забезпечуючи безперервний процес соціально-особистісного зростання і розвитку у процесі екологічного виховання. Розглянемо детальніше ці види діяльності.

До екологічного свята, як правило, варто включити рухливі ігри, ігри-атракціони, драматизації, ігри-інсценування, музичні ігри, а також загадки, пісні, танці тощо. Зміст свята має бути різноманітний, цікавий, має створити можливість активної участі всіх дітей. Екологічні свята у дитячому освітньому закладі можуть бути різного виду: екологічно-спортивний, театралізований, ігровий тощо.

1. Дидактична гра сприяє виявленню впевненості у спроможності отримувати реальний результат. У завдання педагога входить створення

ігрового простору і організація процесу гри таким чином, щоб вона виконувала виховну функцію, але при цьому не сприймалася дітьми, як навчальний процес, щоб була захоплюючою, цікавою, викликала бажання активної участі у ній. Можлива наступна тематика таких ігор: «В гостях у Айболіта», «Садівник і квіти», «Юні екологи», «Хто де живе», «Вгадай, з якого дерева листок», «Екологічна ромашка», «Допоможемо рослині», «Дерева і чагарники» та ін.

2. Проектно-дослідницька діяльність активізує самостійну діяльність дитини. Прикладні теми дослідницьких проектів з екологічної проблематики: «Мій улюблений фрукт», «Мандрівка насінини», «Птахи – наші друзі», «Мої зелені друзі», «Мої квіти» та ін.

3. Образотворча діяльність дозволяє дитині за допомогою фантазії висловити своє ставлення до навколишнього світу, зображуючи на папері об'єкти живої і неживої природи. Для того, щоб дитина відчула значущість своєї праці у спільній справі, що, безперечно, важливо для соціально-особистісного розвитку, педагог організовує виставки малюнків вихованців. Теми для виставки малюнків, які можуть бути використані у виховній діяльності: «Моя улюблена тварина», «Незвичайна квітка», «На лісовій галявині», «Світ, у якому я живу», «Новорічне диво», «Зима надворі», «Весна у моєму місті» тощо.

4. Рухлива діяльність повністю охоплює розвиток дитини. У процесі цієї діяльності у дитини формується уявлення про навколишній світ, відбувається збагачення духовної сфери і емоційного досвіду. У процесі рухової активності дитина висловлює свою індивідуальність. Рухливі ігри вчать дітей грати за певними правилами, домовлятися, вибудовувати взаємини, спілкуватися. Приклади рухливих ігор на екологічну тему: «Сонечко», «На лісовій галявині», «Звірі на прогулянці», «Чапля та жаби», «Веселі гусениці», «Метелики та коники», «Жуки» тощо. У процесі екологічної освіти на спортивних заняттях проводять заходи «Збери сміття», «Збираємо врожай» та ін.

Таким чином, кожен вид дитячої діяльності у процесі екологічного виховання робить свій внесок у процес соціально-особистісного розвитку дошкільнят, а отже, вимагає від педагога особливої уваги і певного досвіду роботи. Екологічні свята синтезують результати всіх видів діяльності дітей у соціально-особистісному розвитку дитини. Слід зазначити, що екологічне свято може бути організоване як у приміщенні дошкільного закладу, так і на свіжому повітрі, у парку, на лісовій галявині або березі озера. Екологічне свято може бути частиною екологічного проекту, наприклад «Панорама добрих справ», «День Землі». У процесі підготовки і проведення екологічних свят необхідно використовувати методи екологічної ідентифікації, екологічної емпатії, екологічної рефлексії. Ці методи формують мотивацію взаємодії дошкільнят із природними об'єктами.

Екологічні свята у дитячому садку повинні мати чіткі часові рамки відповідно до віку дітей. Так, у молодшій групі тривалість свята має становити 20-25 хвилин, у середній групі – близько 30 хвилин, у старшій групі – 35-40 хвилин, у підготовчій групі – до 45 хвилин.

Тематика екологічних свят залежить від віку дітей і від пори року. Восени можна організувати свято «Наш урожай» або «Свято осені», а навесні: «В гості до нас Весна прийшла». Починаючи із середньої групи, коли знання про навколишній світ у дітей розширюються і поглиблюються, екологічні свята можуть містити різні теми. Наприклад, влітку можна організувати свято «День Нептуна» з віршами і піснями про воду, з іграми та танцями морських мешканців, з елементами драматизації і конкурсами. Можна організувати екологічне свято «У країні квітів» із віршами та піснями про садові квіти, з показом моделей одягу «Вгадай квітку» тощо. Взимку доречно провести свято «Подорож до зимового лісу», під час якого діти мандрують «зимовим лісом» і виконують завдання: збирають пазли, відгадують «сліди лісових звірів», малюють, читають вірші тощо. Особливу увагу необхідно приділити підготовці і проведенню свята «День Землі» (22 квітня). Це міжнародне свято, що має екологічну спрямованість. Звершуватись захід може врученням

символічних подарунків (фрукти, печиво або наклейки, значки із зображенням тварин, птахів, квітів тощо), які, безсумнівно, викликають позитивні емоції у дітей.

Процес підготовки і проведення екологічних свят активізує мотиваційно-вольову, когнітивну, комунікативну сфери дитини, сприяє формуванню відповідальної екологічної позиції, у дитини формується здатність ставити цілі, планувати свою діяльність, спрямовувати її на вирішення тих чи інших екологічних проблем. У процесі підготовки і проведення екологічних свят дошкільнята навчаються вирішувати конфлікти, взаємодіяти з дорослими та іншими дітьми [18].

Ідея включення гри до процесу навчання і виховання здавна привертає увагу педагогів. К. Д. Ушинський неодноразово підкреслював легкість, з якою діти засвоюють знання, якщо вони супроводжуються грою.

Слід зазначити: гра займає значне місце у житті дітей. Вона є їх природним станом, потребою дитячого організму, засобом спілкування ф спільної діяльності дітей [48]. Гра створює позитивну, емоційну атмосферу, на основі якої всі супутні психологічні процеси протікають найбільш активно. Вона виявляє індивідуальні здібності дитини, дозволяє визначити рівень її знань ф уявлень. Гра не тільки виявляє індивідуальні здібності, особисті якості дитини, але й формує певні властивості особистості. Гра приносить радість дитині, тому пізнання природи, спілкування, що відбувається на її тлі, будуть особливо ефективними. Гра створює оптимальні умови для виховання і навчання [56].

Засвоєння знань про природу за допомогою гри, викликає емоційні переживання, і таким чином впливає на формування у дітей дбайливого і уважного ставлення до об'єктів рослинного та тваринного світу. А екологічні знання, що викликають емоційну реакцію в дітей з віком, перейдуть у самостійну гру [3].

Розуміння доцільності використання гри у вихованні дітей дошкільного віку поставило перед дослідниками проблему розробки дидактичних ігор, мета яких — забезпечити найкращі умови засвоєння знань, умінь і навичок.

Дидактична гра перетворюється на вправи під натиском необхідності вирішення навчальних завдань. Тут відбувається спрямованість головним чином на закріплення наявних у дітей знань, а не на повідомлення їм нових. Саме це дозволяє розширити пошук зв'язків навчання з грою, зокрема із сюжетно-рольовою грою як основним видом гри у дошкільному віці [7].

Можливість використання сюжетно-рольової гри в екологічному вихованні дітей базується не декількох теоретичних положеннях [3].

За словами А.В. Запорожця гра це емоційна діяльність, розуміння якої необхідне для реалізації повноцінного виховного процесу. Вона підкреслює, що ефективність навчання великим чином залежить від емоційного ставлення дитини до цього процесу: до вихователя, який навчає, завдання, яке він дає дітям, до всієї ситуації заняття. Безсумнівно, включення елементів сюжетно-рольової гри у процес формування у дітей уявлень про природу створить емоційний фон, який забезпечить ефективніший результат засвоєння знань. А. В. Запорожець стверджує, що емоційні прояви впливають не лише на рівень інтелектуального розвитку, а й — ширше — на розумову активність дитини та її творчі здібності [28].

Засвоєння знань про природу за допомогою гри, викликає емоційний відгук, що в свою чергу не може не вплинути на формування правильного ставлення до об'єктів рослинного і тваринного світу.

Важливим є і зворотний бік явища: екологічні знання, що викликали емоційну реакцію в дітей з віком, швидше увійдуть у їх самостійну ігрову діяльність, стануть її змістом, ніж знання, вплив яких зачіпає лише інтелектуальну бік особистості дошкільника.

Під час аналізу науково-методичних джерел було з'ясовано, що основна роль дозвілля в екологічному вихованні полягає у його сильному впливі на емоційну сферу дитини. Свята і розваги екологічного змісту мають емоційне

навантаження: у таких святах важливо не так відтворити знайомі дитині музичні твори, вірші, ігри. Важливо залучити дітей до діяльності, переживаючи які вони зможуть усвідомлювати екологічні проблеми, що доступні їх віку. Переживання дитиною яскравих подій, різних ситуацій, накопичення досвіду під час вирішення екологічних проблем відповідно до обраної ролі є основою подальшого вибору правильних способів поведінки у аналогічних чи схожих ситуаціях.

Висновки до першого розділу

Під час аналізу педагогіко-методичних джерел були розкриті та схарактеризовані теоретичні основи екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в ЗДО. Встановлено основні поняття, цілі і завдання екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в ЗДО. Екологічне виховання – не нова категорія і безпосередньо пов'язана з наукою екологією, різними її розгалуженнями. Метою екологічного виховання дошкільнят – є формування основ екологічної культури, базисних компонентів особистості, що дозволять в подальшому успішно привласнювати в сукупності практичний і духовний досвід взаємодії людства з природою. Завданням екологічного виховання є створення і реалізація освітньо-виховної моделі, за якої досягається ефект – основи екологічної культури у дітей, що готуються до вступу в школу.

Ефективність роботи у цьому напрямку в більшій мірі залежить від правильно підібраних форм і методів екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти. Такі форми як: заняття, екскурсії, екологічні свята і дозвілля, ознайомлення дітей з природою в повсякденному житті. Методи – словесні (розповіді вихователя, читання художніх творів про природу), наочні (спостереження, розгляд картин, демонстрація моделей, кінофільмів, діафільмів), практичні (гри, елементарні дослідження, моделювання).

Головною формою екологічного виховання дітей у ЗДО є заняття під час яких діти можуть пізнати цікавий світ природи. Але найбільш емоційними є свята і дозвілля.

Свята і розваги найбільш природний і радісний вид діяльності для дітей. Вони формують характер дітей, дозволяючи розвивати у них різноманітні позитивні якості характеру: самостійність, доброзичливість, життєрадісність, ініціативність, творчу вигадку. Окрім того свята і святкові заходи полегшують сприйняття екологічних та природничих проблем і знань. Вони дозволяють дитині долучитись до колективних переживань, наповнюють дитину. Педагогічна мета свят і дозвілля у тому, щоб викликати в дітей віком позитивний емоційний відгук на природний зміст. У процесі свят і розваг, з одного боку, закріплюються навички та вміння, отримані на заняттях, а з іншого – поглиблюється потреба у пізнанні нового, розширенні світогляду, формуванні потреби у спільних діях і переживаннях.

РОЗДІЛ II

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ГРУПИ В УМОВАХ ДОЗВІЛЛЯ

2.1. Організаційно-педагогічні умови формування екологічної вихованості

У старшому дошкільному віці дитина починає виділяти себе із навколишнього світу. У неї починає розвиватись емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої природи, формуватись морально-екологічні основи особистості, що проявляються у взаємодії дитини з природою, в усвідомленні нерозривності з нею. Завдяки цьому, у дітей цього віку можливо сформувати екологічні знання і правила взаємодії з природою, виховати співпереживання до природних об'єктів, розвинути у дітей активність у вирішенні деяких екологічних проблем [78].

Саме тому накопичення знань у дітей дошкільного віку перестало бути кінцевою метою екологічного виховання. Екологічні знання – необхідна умова формування емоційно-морального і дієвого ставлення до світу. Дитячий садок є першою ланкою системи безперервної екологічної освіти, тому не випадково перед педагогами постає завдання сформувати у дошкільнят основи раціонального природокористування.

Виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища у дітей дошкільного віку закладається у сім'ї і продовжує формуватися у дошкільні роки у закладах дошкільної освіти [33].

Основні вимоги до виховання щодо формування ціннісних орієнтацій у дитини дошкільного віку представлені у нормативному освітньому документі «Базовий компонент дошкільної освіти» і освітніх програмах, які були розроблені на його основі. Якщо проаналізувати Базовий компонент дошкільної освіти на наявність екологічної компоненти, можемо побачити, що вона реалізується через таку сферу життєдіяльності «Природа» і через освітній

напряом «Дитина у природному довкіллі», у дошкільника має сформуватись елементарний природничий світогляд. Також у своїй змістовій наповненості сфера «Природа» має природничу і екологічну компоненту. Серед загальних підходів у вихованні особистості дитини через сферу життєдіяльності визначають екологічно спрямоване виховання, метою якою є сформувати у дитини зачатки екологічного світогляду, виховати у неї позитивне емоційне ставлення до природи. Крім того, сприяти розвитку у дошкільника практичних умінь, спрямованих на екологічну і природничу діяльність.

Саме наявність основних змістовних ліній Базового компонента дошкільної освіти окреслює напряом процесу екологічного виховання особистості. Як результат реалізації освітнього напрямку дошкільник має орієнтуватись у компонентах як живої так і не живої природи. Зокрема дитина маж бути обізнаною в тому, що таке повітря, вода, ґрунт, розуміти їх значення для живих істот. Мати елементарні знання щодо об'єктів живої природи: рослин і тварин, розуміти основні відмінності у живій та неживій природі. Така пропедевтика природничих знань також включає ознайомлення дітей із сезонними змінами у природі і їх впливом на життєдіяльність рослин та тварин. І наостанок, необхідно познайомити дошкільника з таким об'єктом природи як Людина. Сформувати розуміння про цінність людського життя і здоров'я людей і його взаємозв'язки з природним довкіллям. Як кінцевий результат активність дитини буде проявлятись через її соціально-моральний вектор, проєктуючи це на процес екологічного виховання вбачаємо особистості, яка базується на знаннях про природу і об'єкти навколишнього світу. Все це пов'язано безпосередньо з емоційно-чуттєвою сферою особистості дитини.

Беручи за основу Базовий компонент дошкільної освіти як державний стандарт було розроблено декілька освітніх програм для дітей дошкільного віку. Нами були проаналізовані деякі програми, у яких на нашу думку найбільш глибоко і цілісно відображена екологічна виховна компонента [5].

Освітня програма «Впевнений старт» за редакцією Т.О. Піроженко. Природнича і екологічна складова у цій освітній програмі реалізується через пізнавально-дослідницьку діяльність дітей. В свою чергу у пізнавально-дослідницькій діяльності виділяють наступні напрямки «У світі предметів», «У світі людей», «У світі природи», «Елементарні математичні уявлення» і «Досліди та експерименти». Безпосередньо найбільшу цікавість для нас викликає напрям «У світі природи». Тут у дітей мають сформуватись елементарні знання і уявлення про природу на нашій планеті, загальні уявлення про тварин, рослин, та взаємозв'язки живих організмів у природі. Крім того цей напрям передбачає виховання у дітей правил поведінки у природі і навички спостереження за природою і змінами у ній. Реалізуючи цей напрям у виховній роботі вихователю необхідно створити ситуації у яких дитина зможе милуватись природою навколо себе, працювати у природі, і проявляти елементарні навички турботи та піклування про рослини і тварин [17].

Комплексна програма «Соняшник» за авторства Л. Калуської. Вивчаючи програму, особливості виховання дітей старшого дошкільного віку спостерігаємо у розділі «Дослідник». Тут реалізація природничої і екологічної компоненти у процесі виховання та розвитку дитини представлена не таким детальним чином як у попередній програмі. Зокрема, можемо бачити, що однією із видів праці, якими має оволодіти дошкільник є праця у природі. Тут у дитини має сформуватись розуміння збереження природних ресурсів, крім того під час цієї діяльності дошкільник має освоїти базові навички догляду за рослинами і тваринами. Формування знань про природу і довкілля відбувається під час «Розвитку та виховання розуму», а саме у напрямі вивчення природного довкілля. Тут діти мають отримати знання про пори року, об'єкти природи, а саме мають навчитись розрізняти декілька видів рослин і тварин, систематизувати їх за певними категоріями тощо. Крім того цією освітньою програмою передбачено формування у дітей знань і про об'єкти неживої природи: сонце, вітер, воду. Емоційна компонента

екологічного виховання тут представлена у вигляді формування у дитини основ естетичного сприймання краси природи у кожному пору року. Нажаль, емоційна компонента у цій освітній програмі представлена і охарактеризована не в певній мірі [34].

Програма розвитку дитини «Українське дошкілля». Ця освітня програма розрахована на вік дітей від трьох років до старшого дошкільного віку. Ознайомлення з природним довкіллям тут відбувається в ході пізнавального розвитку дитини. Зокрема спостерігаємо відокремлені підрозділи: «Ознайомлення з довкіллям» і «Ознайомлення з природою». Під час ознайомлення дітей з довкіллям у них має сформуватись елементарне розуміння взаємозв'язків у природі. Крім того, у дітей має сформуватись бажання до встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами і явищами природи. Окремо у освітній програмі зустрічаємо інформацію про екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку. Зокрема, програма передбачає ознайомлення дітей із природоохоронною діяльністю, поглиблення і розширення знань дітей про Червону книгу України та, найважливіше, виховання любові до природи та формування вміння піклуватись про рослини і тварин [9].

Освітня програма «Я у світі». Природнича і зокрема екологічна компонента представлена тут через освітню лінію «Дитина у природньому довкіллі». Зміст роботи за цією освітньою лінією представлений: формуванням у дитини знань про живу і неживу природу. Тут для дитини розкриваються основи тваринного і рослинного світу. Крім того дитина знайомиться із явищами природи та їх взаємозв'язками із природніми об'єктами. Серед розвивальних завдань зазначеної освітньої лінії, виділяють такі: розвиток та підтримка стійкого інтересу дітей до природи, її об'єктів, станів і явищ; формувати і дітей навички спостереження за тваринами, рослинами, виокремлювати їх характерні особливості і ін. Навчальні завдання полягають у: розширенні у дітей уявлень про природу нашої планети, навчити дитину орієнтуватись у явищах природи, сформувати елементарні знання про

взаємозв'язки і взаємозалежності живих організмів із середовищем їх існування. Серед виховних варто відзначити наступні: виховання ціннісного ставлення до природи і умінь її доглядати та оберігати; сформувати у дітей культуру поведінки у природньому довкіллі, разом із тим виховувати естетичні та моральні почуття до природи [1].

Таким чином, можемо побачити, що всі вищезазначені освітні програми у тій чи іншій мірі розкривають питання екологічного виховання і передбачають формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних знань про природу та довкілля. В той же час не в усіх програмах у достатній якості представлена інформація щодо формування мотиваційно-ціннісної складової як основи процесу екологічного виховання. Діяльнісний напрямок екологічного виховання який передбачає формування умінь і навичок поведінки у природньому довкіллі доволі детально схарактеризований у кожній освітній програмі закладів дошкільної освіти.

Екологічне виховання у дитячому садку здійснюється через весь педагогічний процес – у повсякденному житті та на заняттях. У реалізації завдань екологічного виховання велике значення має природне оточення. Це куточки природи, кімната природи, зимовий сад, правильно оформлена і оброблена ділянка, що дає дітям можливість постійного безпосереднього спілкування з природою; організація систематичних спостережень за природними явищами та об'єктами, регулярне залучення дітей до праці. На ділянці можна створити спеціальний майданчик природи, природний куточок з дикорослими рослинами, намітити екологічну стежку. Крім створення описаних вище умов екологічного виховання, необхідно виробити своєрідний підхід до дітей. Екологічне виховання має здійснюватися не ізольовано, а у зв'язку із моральним, естетичним, трудовим вихованням. Екологічне виховання має бути спрямоване на розвиток гуманного ставлення до природи і передбачає участь дітей у процесах догляду за рослинами та тваринами, а також засвоєння ними норм поведінки у природному оточенні і навичок захисту навколишнього середовища.

Екологічний матеріал для засвоєння дітьми має використовуватись відповідно до віку за принципом від простого до складного. У міру вдосконалення знань і навичок дітей ускладнюється зміст діяльності по догляду за рослинами та тваринами.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що сьогодні єдиного підходу до поняття «педагогічні умови» немає. Відомо, що термін «педагогічні умови» розвивався і змінювався протягом часу, набуваючи та втрачаючи певні риси [14].

Педагогічні умови – це цілеспрямовано створена освітньо-виховне середовище, в якому у тісній взаємодії представлені сукупність психологічних і педагогічних факторів (відносин, засобів і т. д.), що дозволяють педагогу ефективно здійснювати виховну або навчальну діяльність [57].

Організаційно-педагогічні умови варто розглядати як один із компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього середовища, що впливають на особистісний і процесуальний аспекти цієї системи та забезпечують її ефективне функціонування і розвиток.

Для формування екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку нами було виокремлено три педагогічні умови:

- створення еколого-розвивального середовища в ЗДО;
- залучення дошкільника до природоохоронної діяльності як форми екологічного виховання;
- співпраця з батьками як умова формування екологічної вихованості серед учнів старшого дошкільного віку.

Успіх реалізації організаційно-педагогічних умов залежить від тісної співпраці педагогів дошкільного закладу, адміністрації і батьків. Завдання педагогів зводяться до:

1. Створювати умови для формування елементарних екологічних уявлень (знайомити дітей із розвитком життя на Землі, розповідаючи про походження, різноманіття форм життя: про мікроорганізми, рослини, тварин, їх походження, особливостях життя, довкілля тощо; надати дітям можливість

засвоювати навчальний матеріал у доступній їм формі; формувати у дітей емоційно-позитивне ставлення до природи);

2. Забезпечувати умови для розвитку екологічної свідомості (знайомити дітей з представниками живої і неживої природи; розповідати про взаємозв'язок і взаємодію всіх об'єктів природи; сприяти формуванню усвідомлено-правильного ставлення до природи і до людини як частини природи; познайомити дітей із проблемою забруднення навколишнього середовища, з правилами особистої безпеки; сприяти розвитку дбайливого і відповідального ставлення до навколишнього середовища; створювати умови для самостійної діяльності зі збереження середовища.

Активна допомога ЗДО і дотримання послідовності основних етапів роботи (цілепокладання, аналіз, планування, вибір програм та технологій, практична діяльність, діагностика) є запорукою ефективності вирішення проблеми впровадження екологічного виховання у педагогічний процес.

В даний час однією з важливих умов реалізації системи екологічного виховання в дошкільному закладі освіти є правильна організація еколого-розвивального середовища. Створення розвивального середовища є найважливішим напрямком у дошкільній освіті [20].

Розвивальне середовище створює сприятливі умови для навчання ф виховання дитини в процесі її самостійної діяльності: вона вивчає властивості та ознаки об'єктів природи, опановує певні вміння ф навички. Іншими словами, таке середовище стає основою для самостійної діяльності, умовою для своєрідної форми самоосвіти дитини. Також в процесі розвиваються допитливість, розумові здібності, комунікативні навички.

У дошкільній педагогіці під терміном «розвивальне середовище» розуміється «комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, що забезпечують організацію життя дітей і дорослих» [20].

На думку О. Бутенко розвивальним середовищем можна назвати таке, що покликане створювати потенційні можливості позитивного впливу різних факторів на формування цілісної особистості дитини [13].

Концепція екологічної освіти дозволяє визначити перспективи її розвитку, створювати конкретні програми і технології, організовувати практичну діяльність різних закладів дошкільної освіти [37].

Екологічне виховання, де центральними поняттями є: взаємодія організму із середовищем його існування; функціонування екосистеми – групи живих організмів, що проживають на одній території і взаємодіють між собою. В основі екологічного виховання і освіти лежать адаптовані на дошкільний вік провідні ідеї екології: організм і середовище, взаємодія організму та середовища, людина і середовище [25].

Еколого-розвивальне середовище – це умовне поняття, яким визначають спеціальні місця у дитячому садку, де об'єкти природи розташовані і організовані певним чином, з метою їх використання в педагогічному процесі екологічного виховання дошкільнят [63].

Формування основ екологічного виховання – це становлення усвідомлено ставлення до природи у всьому її різноманітті, до людей, які охороняють її, а також до людей, що створюють на основі багатств матеріальні чи духовні цінності. Це також ставлення до себе, як частини природи, розуміння цінності життя і здоров'я та їхньої залежності від стану навколишнього середовища. Це усвідомлення своїх умінь взаємодіяти з природою.

Правильно організоване екологічне середовище забезпечує такі умови:

- умови для формування у дитини екологічної вихованості;
- формування екологічно правильної і свідомої поведінки у природі, безпечної як для природи, так і для дитини;
- умови для ознайомлення і спілкування з природою у найближчому оточенні.

Екологічне розвивальне середовище сприяє:

- пізнавальному розвитку дітей;
- еколого-естетичного розвитку;
- оздоровленню дітей;
- формуванню у дитини моральних якостей;
- формування у дитини екологічно грамотної і свідомої поведінки;
- екологізації різних видів дитячої діяльності.

Екологічне середовище в дитячому садку – це насамперед певні, тварини і рослини, що постійно живуть в закладі та перебувають під опікою дорослих і дітей. Дуже важливо, щоб вихователі і інші співробітники дитячого садку знали про екологічні особливості кожного об'єкта природи – його потреби у тих чи інших умовах довкілля, у яких він добре почувається і розвивається [58].

Початкові елементи екологічної виховання складаються на основі взаємодії дітей зі світом природним під керівництвом дорослих. Це може бути взаємодія з рослинами, тваринами, їх довкіллям, предметами, виготовленими людьми з матеріалів природного походження.

Ефективний процес екологічного виховання дітей дошкільного віку можливий за умови включення дітей до природоохоронної діяльності, тобто. виду діяльності що передбачає взаємодію дитини з природою у будь-яких формах починаючи з найпростішого догляду за тваринами і рослинами у куточка природу до природоохоронних акцій. Догляд за об'єктами природи у живому куточку здійснюється у процесі організації трудової діяльності дошкільнят.

Різноманітна практична діяльність в природі дарує дітям багато радості і сприяє їхньому всебічному розвитку. У процесі такої діяльності виховується дбайливе ставлення до природи. Практична діяльність у природі має велике виховне значення. Вона розширює світогляд дітей, створює сприятливі умови на вирішення завдань сенсорного виховання. Працюючи у природі, діти часто знайомляться з якостями і властивостями об'єктів природи, засвоюють методи встановлення цих якостей. А так само на практиці засвоюють залежність стану

рослин і тварин від задоволення їх потреб, дізнаються про роль людини в управлінні природою [11].

Засвоєння цих зв'язків і взаємозалежностей сприяє формуванню ставлення дітей до праці. Таким чином праця стає осмисленою і цілеспрямованою. У процесі здійснення даної діяльності у дітей формуються знання про рослини (властивості і якості рослин, їх будову, потреби, основні стадії розвитку, способи вирощування, сезонні зміни), про тварин (зовнішній вигляд, потреби, способи пересування, звички, спосіб життя, сезонні зміни). Діти вчаться встановлювати зв'язки між умовами, способом життя тварини в природі і способами, догляду за ними у куточку природи. Трудова діяльність у природі сприяє розвитку в дітей спостережливості, допитливості, викликає у них інтерес до пізнання об'єктів природи [8].

Цей вид діяльності є дотичною до моделюючої діяльності, у ході якої діти можуть створювати різного виду моделі. Наприклад, під час догляду за кімнатними рослинами, вони мимоволі спостерігають за ними, за їх і розвитком і тому можуть створити модель його зростання, за допомогою якої далі дошкільнята можуть відтворити якусь послідовність процесів і дій росту рослин.

Іншими словами, практичну діяльність у природі, моделювання, проведення дослідів можна поєднати в одне, виростити кілька цибулин в різних умовах і вести фіксацію спостережень.

Природоохоронні акції – це соціально значущі заходи, що проводяться в ЗДО вихователя, дітьми, а також можлива участь і батьків. Акції, як правило, приурочені до якихось дат, подій, тому мають велику виховну дію на дошкільнят, є екологічною пропагандою серед батьків [35].

Найчастіше акції є комплексними заходами. Вони можуть бути розтягнені у часі, що робить їх ще більш цінними. Діти старшого дошкільного віку можуть взяти участь у таких акціях, які є їм зрозумілі за віком і зачіпають їхні інтереси. Серед таких акцій може бути «Бережи ялинку». Акція проти масової вирубки ялинок перед новорічними святами. Ця акція може

налічувати цілу серію заходів, які розпочинаються у грудні і тривають близько місяця. До таких заходів можна віднести: цикл спостережень за ялинками (якщо вони присутні на території садочка), порівняння натуральної ялинки із штучною; створення малюнків, поробок на захист живих ялинок тощо. Також зрозумілі для дітей акції, у яких вони зможуть прийняти безпосередню участь це: День води, День птахів, День Землі тощо.

Таким чином, будь-яка діяльність дошкільника, що стикається з природою, можна умовно назвати природоохоронною, оскільки в її процесі діти отримують нові знання, освоюють різні вміння і навички, усвідомлюють значущість тієї чи іншої дії, її місце та роль у природі. Що у своє чергу є частиною екологічного виховання, оскільки відбувається становлення усвідомлено – правильного ставлення до об'єктів природи з урахуванням розуміння залежності певної діяльності у природі.

Успіх залежить від тісної співпраці всіх учасників виховного процесу.

Вихователь ЗДО – головна фігура педагогічного процесу, у тому числі й екологічного виховання дітей дошкільного віку. Будучи носієм екологічної культури, володіючи методикою формування її серед дітей він вміє організувати діяльність дітей у природі так, щоб вона була змістовною, емоційно-насиченою, сприяла формуванню практичних навичок і необхідних уявлення про природу і поступово «переходила» в самостійну поведінку дітей. Провідною у цьому процесі має стати діяльність дорослого і дитини. [21].

Завдання взаємодії педагог – батьки можна сформулювати в такий спосіб: формування екологічної культури у дітей, за умови її сформованості у батьків. Оскільки без наявності знань і гуманного ставлення до неї батьків, не варто очікувати того самого від дітей. Основи будь-якого виховання починаються із сім'ї. Саме родина має стати для дитини прикладом екологічно свідомої поведінки.

Отже одним із завдань еколого-педагогічної діяльності вихователя буде робота з батьками у питаннях екологічного виховання дітей дошкільного віку. Роботу у цьому напрямку можна здійснювати наступним чином: створювати

такі проблемні ситуації, щоб відповідь на них дитина знаходила разом з батьками шляхом проведення нескладних елементарних дослідів, читання природничої літератури тощо.

Таким чином, варто створювати умови для активної участі самих батьків:

- контакт між її учасниками, що забезпечує обмін діями і інформацією;
- розуміння всіма учасниками мети діяльності, її кінцевого результату;
- наявність керівника, який організує спільну діяльність, розподілить обов'язки відповідно до можливостей її учасників;
- виникнення і прояв процесу діяльності міжособистісних відносин, характер та забарвлення яких впливають на досягнення кінцевого результату.

Слід зазначити і той факт, згідно з яким, «тільки опираючись на сім'ю, лише спільними зусиллями можемо вирішити» завдання з формування екологічної вихованості дошкільника.

Тому роботу слід проводити у двох напрямках:

- 1) педагог – батьки;
- 2) педагог – дитина – батьки.

У зв'язку з цим можна запропонувати батькам скласти правила поведінки у природі. Одночасно роботу у цьому напрямі необхідно здійснювати у ЗДО. У результаті разом із батьками треба дійти висновку: показником ефективності екологічного виховання є як знання так і поведінка дитини на природі, а також у участь у поліпшенні природного оточення своєї місцевості. У цьому велика роль дорослого, який своїм ставленням до природи, своєю поведінкою дуже впливає на особистість дитини. [22].

Такі форми роботи дають можливість продемонструвати батькам, якими знання про природу володіють їх діти, показати, що ці знання необхідні для формування основ екологічного виховання. Отже, взаємодії у системі

вихователь – батьки – діти є важливою умовою ефективного процесу екологічного виховання дошкільнят.

Таким чином, на основі вищевикладеного можна стверджувати наступне:

- розвивальне середовище забезпечує різні види активності дитини, і стає основою для самостійної діяльності, і умовою для своєрідної форми самоосвіти дитини;
- безпосереднє спілкування дитини з природою в умовах розвивального середовища дає дітям більш яскраві уявлення, ніж книжки і розповіді дорослих;
- організація розвивального екологічного середовища в ЗДО створює умови для раціонального використання різних методів при організації процесу взаємодії дитини з природою, а також дає можливість для отримання інформації про об'єкт природи всіма органами чуття, що накладає позитивний відбиток у свідомості дитини про об'єкт, який спостерігають і вивчають;
- формування відповідального ставлення до природи, прояви у дитини емоційного інтересу до неї пов'язане з пошуком спеціальних педагогічних прийомів (як окремих, так і комплексу), що викликають у нього особисті переживання (емоції);
- взаємодією дитини з природою керує вихователь, вирішуючи цим ряд завдань, що сприяють формуванню свідомого ставлення до природи;
- вихователь організовує роботу і з батьками, оскільки вони теж є учасниками екологічного виховання дітей, зважаючи на те, що ставлення дорослого до природи, яке бачить дитина, накладає свій відбиток у свідомості дитини, є прикладом для дитини;
- роботу з батьками у питаннях екологічної освіти дошкільнят вихователь здійснює різними формами, вирішуючи ряд специфічних завдань;
- організація розвивального екологічного середовища в ЗДО забезпечує залучення дошкільнят до природоохоронної діяльності, що є умовою ефективного процесу екологічного виховання;

- процес формування екологічної вихованості дитини і її прояв завжди пов'язаний з практичною, ігровою, конструктивною, діяльністю у процесі спостереження;
- першоосновою виникнення у дитини усвідомленого ставлення до природи є безпосередній контакт дитини із нею, взаємодія з нею в практичній, ігровій чи будь-якій іншій діяльності

Іншими словами, систематична і організована взаємодія педагог – дитина – батьки приводить до вирішення основної мети екологічного виховання, формування у дітей свідомого екологічного ставлення до природи.

Отже, ми теоретично обґрунтували організаційно-педагогічні умови формування екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку. Цей складний і багатогранний процес буде найефективнішим за умови дотримання ряду організаційно-педагогічних умов, а саме:

1. Створення еколого-розвивального екологічного середовища у ЗДО;
2. Залучення дошкільнят до природоохоронної діяльності як форми екологічного виховання;
3. Взаємодія з батьками як умови формування екологічної вихованості.

Таким чином, у закладах дошкільної освіти необхідна систематична організація роботи з екологічного виховання. Така робота має вноситись в річний і календарні плани. Відповідно, найголовніша роль в екологічному вихованні дошкільників – особиста переконаність вихователя, його вміння зацікавити, пробудити у дітей, колег і батьків бажання любити, берегти та охороняти природу і тим самим бути еталоном для наслідування у дошкільнят.

2.2. Методика формування екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку

Дослідження з вивчення формування екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку проводили на базі Городнянського ясла-садку № 4, Городнянської міської ради Чернігівської області. У педагогічному експерименті взяли участь діти старшої групи у кількості 23 дітей.

Метою педагогічного експерименту було з'ясувати рівень сформованості екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку.

Завданнями експерименту було:

- визначити критерії і рівні, та обґрунтувати показники сформованості екологічної вихованості дітей старшої групи;
- провести діагностичне опитування з метою проаналізувати рівень сформованості екологічної вихованості у дітей старшої групи.

Під час проведення педагогічного дослідження нами використовувались наступні методи дослідження:

- теоретичні: аналіз навчально-методичної і педагогічної літератури з проблематики досліджуваної теми.
- емпіричні методи, такі як спостереження, анкетування, бесіда, щодо визначення рівнів сформованості екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку.

Дослідження проблематики екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку здійснювалась у три етапи:

1. Констатувальний етап дослідження – I семестр 2020/2021 н.р.
2. Формувальний етап дослідження – II семестр 2021 р.
3. Контрольний етап дослідження – I семестр 2021/2022 н.р.

Під констатувального етапу дослідження нами було проведене опитування дітей за допомогою анкети-опитувальника. Організувати і провести опитування допомагали вихователі садочку.

На формувальному етапі нами були підготовлені, організовані і проведені ряд заходів з метою підвищення рівня екологічної вихованості серед дошкільнят. Окрім заходів з метою вдосконалення еколого-розвивального середовища групи була проведена робота із живим куточком природи та природничим методичним матеріалом: альбоми з фотографіями природничої тематики, література тощо.

Контрольний етап дослідження проводився з метою визначення рівня вихованості дітей після проведеної серії заходів.

Користуючись аналізом науково-педагогічних і методичних джерел нами були визначені критерії та рівні екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку. Були виділені наступні критерії: когнітивний, емоційний, поведінковий. Кожен із трьох зазначених критеріїв формуючись у цілісну систему в повній мірі розкриває ступінь сформованості екологічної вихованості дошкільників на трьох рівнях: низький, середній і достатній.

Виділені і зазначені критерії та показники екологічної вихованості дошкільників є взаємопов'язаними і всебічно розкривають процес формування екологічно вихованої особистості старшого дошкільника. Вони є базисом для визначення ступеня вихованості.

Під когнітивним критерієм ми розглядаємо глибину і системність екологічних знань у дошкільників, наскільки вони проявляють зацікавленість природою та об'єктами навколишнього середовища і до пізнання екологічних проблем.

Достатній рівень екологічної вихованості за когнітивним критерієм характеризується глибокими і систематизованими знаннями дитини про об'єкти живої і неживої природи, зокрема про ріст та розвиток рослин і тварин. Дитина знає про взаємозв'язок між рослинами і тваринами, об'єктами живої та неживої природи.

Середній рівень сформованості екологічної вихованості за когнітивним критерієм характеризується неповними знаннями про об'єкти живої і неживої природи. Дитина не повністю може розпізнати і охарактеризувати рослини та тварини а також розповісти про особливості їх росту та розвитку. Проте відрізняє об'єкти живої та неживої природи.

Низький рівень екологічної вихованості за когнітивним критерієм визначається поверхневими знаннями щодо об'єктів і явищ живої та неживої природи. Дитина не може відрізнити об'єкти живої і неживої природи.

Емоційний критерій екологічної вихованості визначає ступінь розуміння дитиною цінності природи, що її треба берегти і захищати. Також за цим критерієм ми можемо зрозуміти наскільки дитина проявляє емоційно-ціннісне відношення до природи.

Достатній рівень сформованості екологічної вихованості за емоційним критерієм характеризується яскраво-вираженим інтересом дитини до пізнання природи, її об'єктів і явищ. Його емоційне ставлення є стійким. До природи вона проявляє стійкі і глибокі переживання.

Середній рівень сформованості за вищезначеним критерієм визначається фрагментарною зацікавленістю дитини природним довкіллям, а також посереднім рівнем прояву емоцій до об'єктів природи. Дитина не особливо захоплюється явищами живої і не живої природи.

За наявності низького рівня екологічної вихованості за емоційним критерієм у дитини спостерігається повна відсутність цікавості до природи, дитина ніяким чином не проявляє емоцій до об'єктів і явищ природного оточення.

Поведінковий критерій рівня екологічної вихованості стосується умінь та навичок дітей в екологічній сфері. За допомогою практичного компоненту ми зможемо зрозуміти в якій мірі у дітей сформовані екологічні вміння і навички. Окрім того від того наскільки дитина буде проявляти активність та ініціативність у діяльності що пов'язана з охороною природи, ми зрозуміємо рівень її екологічної вихованості.

Достатній рівень сформованості екологічної вихованості за поведінковим критерієм визначається діяльністю яка базується на екологічних знаннях і відповідає всім нормам та правилам поведінки у природному середовищі.

Середній рівень екологічної вихованості за поведінковим критерієм характеризується невмінням дітей застосовувати здобутті екологічні знання у практичній діяльності. Поведінка дитини у природі не відповідає загальноприйнятим нормам і правилам.

Низький рівень екологічної вихованості за поведінковим критерієм спостерігається у разі необґрунтованої поведінки дитини у природі. Дитина не знає і не дотримується правил та норм поведінки у природному середовищі. Схема критерії, рівнів і показників сформованості екологічних знань відображена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Критерії, рівні та показники рівня екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку

Критерії сформованості	Рівні сформованості	Показники сформованості
Когнітивний	достатній	<ul style="list-style-type: none"> • дитина володіє достатніми знаннями про природу відповідно до свого віку; називає багато знайомих їй тварин і вміє розподіляти їх за категоріями: дикі тварини, свійські тварини; • може розповісти про тварин нашої місцевості; • називає певні рослини; може повністю відрізнити об'єкти живої та неживої природи
	середній	<ul style="list-style-type: none"> • дитина володіє певними знаннями про природу; • може назвати деяких тварин, проте іноді допускає помилки у їх категоризації; • може коротко і небагато розповісти про тварин нашої місцевості; • називає небагато рослин; відрізняє об'єкти живої та неживої природи;
	низький	<ul style="list-style-type: none"> • у дитини не сформовані знання про природу; • плутає між собою назви тварин та рослин; • не може віднести тварин до певної категорії <p>не відрізняє об'єкти живої та неживої природи;</p>

Емоційний	достатній	<ul style="list-style-type: none"> • із зацікавленням та інтересом ставиться до природи; • дитині подобається спостерігати за тваринами у живому куточку (рибками, хом'ячками, папужками тощо) та доглядати за ними; • милується красою природи: квітами, хмаринками, деревами тощо.
	середній	<ul style="list-style-type: none"> • майже не проявляє цікавості до світу природи; • рідко може спостерігати за тваринами, доглядати їх лише за умови нагадування дорослими; • рідко помічає красу навколишньої природи.
	низький	<ul style="list-style-type: none"> • зовсім не проявляє зацікавленості природою; • майже не спостерігає за об'єктами природи, навіть якщо дорослий зосереджує на цьому увагу; • дуже рідко спостерігає за тваринами у живому куточку проте ніколи їх не доглядає; • не цікавиться красою природи.
Поведінковий	достатній	<ul style="list-style-type: none"> • не завдає шкоди живим істотам; • помічаючи пошкодження у рослин чи тварин пропонує шляхи «лікування»; • активна участь і допомога у проведенні екологічних та природничих заходів і святкувань.
	середній	<ul style="list-style-type: none"> • іноді може причинити шкоду живим істотам: зірвати квітку, зламати гілку тощо; • дії дитини не відповідають прийнятним нормам та правилам поведінки у природі. • недостатня активність щодо участі у екологічних та природничих заходах і святах.
	низький	<ul style="list-style-type: none"> • може причинити шкоду природним живим об'єктам;

		<ul style="list-style-type: none"> • розуміє що вчинив погано лише тоді коли вихователь акцентує на цьому увагу; • не слідує нормам і правилам поведінки у природі; пасивність відносно участі у різних екологічних та природничих заходах.
--	--	---

За допомогою усної бесіди за допомогою вихователів закладу дошкільної освіти було визначено рівень екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку. В педагогічному експерименті прийняли участь 23 вихованці: 11 хлопчиків і 12 дівчат.

Попередньо нами була розроблена анкета опитувальник для визначення рівня екологічної вихованості дітей. При складенні запитань до опитування ми намагались включити запитання які б висвітлювали рівень екологічної вихованості за кожним критерієм, і дотримались невеликої кількості запитань зважаючи на вік респондентів.

Зокрема, одним із перших питань, які ми задавали дітям це: «Чи подобається тобі більше дізнаватись про природу, рослини і тварини?». Це запитання ми включили з метою зрозуміти, наскільки діти зорієнтовані на пізнання природи, її об'єктів. На це питання більшість дітей відповіло «так», що доволі очікувано, оскільки у цьому віці діти відкриті до пізнання всього нового і цікавого для них.

Для того щоб перевірити елементарні знання дітей про природу і об'єкти навколишнього середовища в анкету було додано питання: «Чи правда, що рослині для її росту і розвитку треба вода та добрива?». Більшість дітей відповіли, що рослинці необхідна вода, а от про добрива не всі змогли відповісти на це питання.

Питання «На твою думку, восени можна палити листя?» 80% опитаних дітей відповіла «так». Очевидно це пов'язано з тим, у господарствах дітей палити листя восени є звичайним способом його позбутись, саме тому діти не обізнані у таких питання. А от на запитання, чи можна з опалого листя зробити

багато різних поробок, тут 60% дітей відповіли так, і сказали про те, що поробки можна робити із листя, каштанів, шишок.

Для перевірки рівня екологічної вихованості за діяльнісно-поведінковим критерієм вихованцям задавали такі запитання: «Після пікніку чи прогулянки у лісі, чи залишаєш після себе сміття?». Більшість дітей відповіли, що рідко це роблять, проте часто бачили, як інші люди це роблять і просто під час прогулянки в парку і лісі бачили сміттєві звалища.

На питання «Чи допомагаєш ти батькам піклуватись про ваших домашніх тварин?» лише половина респондентів відповіли позитивно на це питання.

Отримані під час опитування дані, були статистично оброблені, проаналізовані і структуровані у вигляді таблиць, табл.2.2.

Як показують нам дані таблиці, на констатувальному етапі педагогічного дослідження за когнітивним критерієм сформованості екологічної вихованості 14 дітей або 61% мають низький рівень екологічної вихованості. В той час як середній рівень екологічної вихованості зафіксували у 7 дітей. У відсотковому співвідношенні ця кількість дорівнює 30% опитаних. В той же час достатній рівень екологічної сформованості за когнітивним критерієм мають лише 2 дітей із групи, це складає 9%.

Такі результати можна пояснити тим, що зважаючи на вік діти ще недостатньо обізнані в питаннях природи і екологічного захисту та турботи про довкілля.

В той же час достатній рівень сформованості екологічної вихованості на етапі констатувального діагностування мали 19% опитаних. Якщо звернути увагу на рівень екологічної вихованості за критеріями то, тут прослідковується певна закономірність розподілу за рівнями сформованості.

Табл. 2.2.

**Стан сформованості екологічної вихованості під час
констатувального опитування серед дітей старшого дошкільного віку**

Рівні сформованості екологічної вихованості						
Критерії \ Рівні	низький		середній		достатній	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Когнітивний	14	61%	7	30%	2	9%
Емоційний	8	35%	9	39%	6	26%
Поведінковий	9	39%	9	39%	5	22%
Середнє значення		45%		36%		19%

В той же час, за емоційним критерієм набагато більше дітей показали рівень своєї вихованості на середньому і достатньому рівнях. Середній рівень екологічної вихованості за емоційним критерієм мали 9 дітей, що в свою чергу є 39% від загальної кількості опитаних. Достатній рівень екологічної вихованості зафіксували у 6 дітей, що дорівнює 26% опитаних. Натомість низький рівень сформованості за емоційним критерієм мають 9 дітей (39%) опитаних.

Результати за поведінковим критерієм сформованості екологічної вихованості у дітей старшого шкільного віку розподілились наступним чином: низький і середній рівні сформованості за даним критерієм мають по 9 дітей, це складає загалом 78% опитаних. На достатньому рівні сформованості екологічної вихованості за поведінковим критерієм знаходяться 5 дітей (22% опитаних).

За усіма зазначеними критеріями можемо спостерігати наступні дані (рис.2.1).

Рис. 2.1. Рівні екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі дослідження

З рисунку спостерігаємо, що загалом, за всіма критеріями у старшій групі рівень екологічної вихованості знаходиться переважно на низькому і середньому рівнях. У відсотковому співвідношенні цей показник сягає відповідно 45% і 36%.

Узагальнюючи результати опитування серед дітей старшого дошкільного віку можемо підсумувати наступне: у дітей опосередковано сформовані емоційний та поведінкових критерій. В той же час низькі результати за когнітивним критерієм сформованості екологічної вихованості говорить про недостатню кількість знань у дітей про природу, її об'єкти і явища а також про норми та правила екологічно правильної і свідомої поведінки у навколишньому середовищі.

Цей етап дослідження дозволив окреслити стан екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільного закладу освіти і

визнати цей стан недостатнім за деякими критеріями. Це дає підстави стверджувати про достатність певних аспектів виховної роботи екологічного напрямку.

На основі результатів констатуючого експерименту ми дійшли висновку про те, що методичне забезпечення формування екологічного виховання у дітей старшого дошкільного віку можливе лише при дотриманні організаційно-педагогічних умов зазначених у попередньому підрозділі, а також при організованій педагогічній роботі, яка будується на сучасних вимогах і стандартах.

Дослідно-пошукова робота була організована з метою підтвердження того, що ефективний процес екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку буде найефективнішим за дотримання низки організаційно-педагогічних умов, а саме:

- створення еколого-розвивального середовища у ЗДО;
- залучення дошкільників до природоохоронної діяльності як форми екологічного виховання;
- взаємодія з батьками як умова ефективного процесу екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Другий, формувальний етап педагогічного дослідження передбачав використання зазначених організаційно-педагогічних умов процесу екологічного виховання дошкільнят у процесі ознайомлення з природою.

В даний час однією з важливих умов реалізації системи екологічного виховання в закладах дошкільної освіти є правильна організація і еколого-розвивального середовища [20].

Мета екологічного виховання досягається при вирішенні наступних завдань:

- освітніх – формування системи знань про екологічні проблеми сучасності і шляхи їх вирішення;
- виховних – формування мотивів, потреб і звичок екологічно грамотної поведінки та діяльності.

- розвиваючих – розвиток системи інтелектуальних і практичних умінь з вивчення, оцінки стану та покращення навколишнього середовища своєї місцевості; розвиток прагнення активної діяльності з охорони навколишнього середовища; інтелектуального (здатності до аналізу екологічних ситуацій), емоційного (ставлення до природи як до універсальної цінності), морального (волі і наполегливості, відповідальності).

Завдання:

1. Розробити і методично забезпечити зміст еколого-розвивального середовища як однієї з умов формування екологічної вихованості дітей.

2. Застосувати розвиваючі технології з метою залучення дітей старшого дошкільного віку до природоохоронної діяльності

3. Провести методичну роботу з батьками щодо ефективізації процесу екологічного виховання серед дітей дошкільного віку.

Розпочали роботу з екологізації середовища у групі, для цього оформили екологічний природний куточок для проведення експериментів і спостереження у групі. Куточок природи є місцем систематичної практичної діяльності дітей і спостережень, де діти мають можливість максимально проявити активність та самостійність. Таким чином у повсякденному житті у дошкільнят виховуються пізнавальне ставлення до природи, бажання доглядати за об'єктами природи, добрі почуття, відповідальність за живих істот, які потребують їхнього захисту і догляду.

Всіх жителів куточку природи у дитячому садку можна розділити на постійних і тимчасових. Постійними мешканцями куточку природи були кімнатні рослини. Тут ми розмістили декілька видів рослин по 2-3 екземпляри, які не потребують особливого догляду і змогли рости та розвиватись в умовах групи. Розсадили квіти у горщики і оформили таблички з назвами. До цієї діяльності залучили батьків, проте, на початку було складно пояснити батькам з якою метою це варто зробити, але, незважаючи на те, що спочатку це відбувалося складно, потім майже кожен із них брав участь.

Тимчасові жителі куточку природи – це об'єкти, які обираються для спостережень на нетривалий час. Восени ми використовували осінні букети (зібрані разом з дітьми на прогулянці) і квіти з квітника, пересажені у кашпо. Також це можуть бути вироби із природного матеріалу (каштани, шишки тощо).

Взимку це можуть бути ящики з посадками зеленої цибулі і гілочки дерев. Навесні – горщики з розсадою, букети весняних первоцвітів. Можна зробити «сухий» акваріум».

Окрім квітів у живий куточок природи ми розмістили календар погоди. Щодня діти зазначали погоду у календарі, тим самим закріплюючи знання, отримані під час спостережень у природі. Календар призначений для розширення і систематизації знань у галузі неживої природи, природних явищ, також він сприяє розвитку спостережливості, вмінню узагальнювати, характеризувати, аналізувати, виховувати любов до природи. Щодня у календарі за допомогою позначок діти відзначали яка сьогодні погода: сонячна, хмарна, фіксували опади: дощ, сніг, дощ зі снігом. За допомогою вихователя записували температуру повітря.

Також доповнили ілюстративно-наочний матеріал. Поповнили колекцію природничих альбомів дитячого садка: пейзажі по пори року, «Домашні тварини», «Дикі тварини», «Підводний світ». Також зазначимо, що у групі, в якій проводилось експериментальне дослідження підібрано художню літературу про природу, тварин і птахів. Книги виставляються в міру потреби, змінюються відповідно до пори року.

На території дитячого садка є ділянка, на якій вирощують різні рослини. Тут діти можуть спостерігати за ростом і розвитком рослини, доглядати за ними; слідкувати за сезонними змінами рослин. Також діти допомагають доглядати за рослинами: посадити квіти у клумбах; висадити розсади, насіння; поливами, розпушувати землю тощо.

Таким чином, ознайомлення дітей із природою у дитячому садку потребує постійного безпосереднього «живого» спілкування з нею. Однією з

умов, що забезпечує це, є екологізація природного середовища, що сприяє реалізації всіх компонентів змісту екологічного виховання: пізнавального, морально-ціннісного, діяльнісного. Правильна організація екологічного-розвивального середовища передбачає розуміння вихователями екологічного підходу до покращення ефективності екологічного виховання.

Ефективний процес екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку можливий лише за умови залучення дітей до природоохоронної діяльності, тобто таких видів діяльності що передбачають взаємодію дитини з природою у будь-яких формах починаючи від найпростішого догляду за мешканцями куточка природи – і до природоохоронних свят та заходів.

Для роботи над реалізацією організаційно-педагогічних умов залучення дитини до природоохоронної діяльності нами було розроблено календарно-тематичний план роботи (табл.2.3.), до якого ми включили пізнавальні і розважальні заходи:

- спілкування з природою, контакт із об'єктами рослинного світу комплексна діяльність, що включає спостереження, милування природою, формування суджень оціночні судження;
- ігри-імітації, що дозволять досягти емоційного переживання образу, його зовнішньої і внутрішньої імітації на основі надання живих характеристик не живим об'єктам;
- мовленнєва діяльність (питання, участь у проблемних бесідах, діалогах, заучування і розповідання віршів про природу);
- художнє сприйняття творів мистецтва: розгляд репродукції пейзажного живопису, прослуховування музичних творів і творів літературного мистецтва – комплексна діяльність, що сприяє отриманню нових і уточненню наявних уявлень про природу;
- образотворча діяльність на основі вражень від природи і творів мистецтва, які дозволяють висловити своє ставлення до сприйманих об'єктів.

Таблиця 2.3.

**Тематичний план з формування екологічної вихованості у дітей
старшого дошкільного віку**

Місяць	Форма організації	Зміст	Методичні рекомендації
Інтегроване заняття «Зимуючі птахи»	Розширити і систематизувати уявлення дітей про птахів. Розвивати вміння порівнювати птахів, виділяти загальне та відмінності. Розвивати, інтерес до рухливих ігор, зорове сприйняття. Розвивати кмітливість, вміння самостійно вирішувати поставлене завдання у дидактичній грі. Збагачувати враження дітей. Вчити дітей розслаблятися, уявляти запропоновану вихователем ситуацію.	Ілюстрації «Птахи», прослуховування аудіозаписів «Голоси птахів». Спостереження за птахами під час прогулянки. Читання віршів про птахів. Дидактична гра «Так чи ні» Виготовлення «пряників» для пташок.	Інтегроване заняття «Зимуючі птахи»
	Екскурсія екологічною стежкою	Узагальнити знання дітей про об'єкти екологічної стежки. Формувати екологічно грамотну, безпечну для природи та	Розглядання ілюстрацій Використати вірші про зимуючих птахів: синичку, горобця, снігура

		здоров'я людини поведінку.	
	Цільова прогулянка «Ліс наша домівка»	<p>Сформувати у дітей знання про ліс (ліс дарує чисте повітря, захищає від вітру). Розширити знання дітей про ліс, у якому ростуть різні дерева, у лісі люди милуються його красою.</p> <p>Розвивати у дітей культуру сприйняття, вміння спостерігати, порівнювати, бачити красу осінніх пейзажів. Виховувати любов до рідного краю.</p>	<p>Використати вірші: П. Тичина «Вітерець гойднув дуби» Л. Талалай «Ми підемо до лісу» Дидактичні ігри: «Якого дерева листок?», «Що дерево розкаже про себе?» Рухливі ігри: «Листя і вітер» «Листок лети до мене»</p>
	Колективна аплікація «Весняний ліс»	<p>Закріплення і узагальнення знань та умінь з аплікації, отриманих на попередніх заняттях;</p> <p>Продовжувати вчити дітей самостійно наклеювати деталі аплікації; удосконалювати знання дітей про пору року весну і її ознаки; продовжувати вчити створювати із окремих деталей образ лісу; створення картини лісу навесні.</p>	<p>Кожна дитина робить своє дерево (потім наклеюють на загальне панно, збираючи картину) Дидактична гра «З якого дерева листок» Використовувати для самостійної діяльності фонову музику</p>

	Розвага «В гості до Лісовичка»	Створити у дітей радісний настрій. Викликати емоційну чуйність. Здатність розвитку інтересу до навколишнього світу	Дидактична гра «Сортуй сміття», «Звуки природи» Співання пісень про весну
	Святковий захід «Ми друзі природи»	розширити, поповнити і систематизувати знання дітей про природу. Продовжувати формувати знання про взаємозв'язки між об'єктами природи, а також визначають відносини між природою і людиною на основі конкретних правил поведінки (у лісі, на лузі та в інших природних спільнотах).	Дидактична гра: «Знавці правил поведінки у природі», «Хто швидше», гра «Назви зайве»

Розроблена нами система занять має певну обумовлену алгоритмічну послідовність. Оскільки сприйняття нової інформації – це специфічний і складний вид діяльності, воно вимагає великої підготовчої роботи, спрямованої, передусім, в розвитку емоційно-чуттєвої сфери дитини, і навіть на збагачення особистого життєвого досвіду сприйняття навколишньої дійсності.

Ці види дитячої діяльності були реалізовані у таких формах:

- Цільові прогулянки, що забезпечують спілкування і контакт із природними об'єктами, а також спостереження за сезонними змінами в природі;

- Експедиції екологічною стежкою, що сприяють формуванню знань про рослинний світ природи, сезонні закономірності і взаємозв'язки рослин з навколишнім середовищем;
- Проблемні екологічні бесіди;
- Комплексні заняття, що допомагають створити цілісний художній образ природного об'єкта засобами синтезу мистецтв і самостійної творчої діяльності дитини;
- Екологічні свята і розваги.

У зв'язку з цим, ми вважаємо за доцільне розпочинати роботу з організації спілкування дітей з природою, спостережень за природними об'єктами на прогулянках, екскурсіях, з милування осіннім оздобленням дерев. Також можна розширити знання і образні уявлення дітей за допомогою читання художньої та природничої літератури, організації проблемних екологічних бесід тощо.

На заключному етапі екологічного ознайомлення дітей із природними об'єктами можна використовувати самостійну творчу діяльність дітей, де вони могли б висловити своє ставлення до природних об'єктів.

Вважаємо, що всі організовані в проведенні нами заходи дуже вплинули на вихованців та їх батьків. Вони отримали мотивацію для активної участі у процесі захисту природи в покращення екологічної обстановки, з'явилося почуття занепокоєння станом навколишнього середовища.

Слід зазначити і той факт, згідно з яким, «тільки спираючись на сім'ю, лише спільними зусиллями можемо вирішити завдання з формування екологічної вихованості дошкільника.

Таким чином, у рамках формуючого етапу експерименту нами було апробовано методичне забезпечення щодо формування у дітей екологічної вихованості з живою природою. Було проведені заходи, спрямовані на модернізацію екологічно-розвивального середовища, а також безпосередня робота з дітьми. За для забезпечення ефективного процесу екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку варто дотримуватись

організаційно-педагогічних умов. В процесі формувального етапу педагогічного експерименту нами була проведена робота щодо підвищення рівня екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку. Дана робота реалізувалась у трьох напрямках. Проводилась робота з підвищення екологізації розвивального середовища групи, також працювали над залученням дошкільнят до природоохоронної діяльності, застосовуючи різні форми і методики. Окрім того, проводилась робота з батьками за для підвищення ефективності процесу екологічного виховання.

Під час проведення контрольного етапу педагогічного експерименту нами було проведено підсумкове опитування дітей старшого дошкільного віку з метою дослідження динаміки змін стану екологічної вихованості після проведеної серії заходів, що базувалась на визначених організаційно-педагогічних умовах., (рис.2.2.)

Рис. 2.2. Стан екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження

Із даних, отриманих під час контрольного опитування можемо бачити, що порівняно із констатувальним опитуванням рівень екологічної вихованості

в досліджуваній групі значно зріс. Динаміку підвищення ми можемо спостерігати за всіма зазначеними критеріями. Хоча все ще залишились діти, у яких рівень екологічної вихованості за тим чи іншим критеріями є низьким. Результати кінцевого діагностичного опитування представлено на рис. 2.2.

Із рисунку можемо бачити, що відносно отриманих в ході констатувального експерименту даних, дещо зросла кількість дітей із середнім і достатнім рівнем екологічної вихованості. Зокрема, після проведення серії заходів з метою підвищення екологічної вихованості дітей із низьким рівнем стало 17%, в той час як із середнім рівнем – 42%, а з достатнім – 41%. За критеріями сформованості екологічної вихованості можемо спостерігати наступне (табл.2.4..).

За когнітивним критерієм, під час контрольного опитування низький рівень екологічної вихованості мають троє вихованців, це в свою чергу становить 13% від загальної кількості опитаних. Дев'ять дітей із двадцяти трьох мають середній рівень екологічної вихованості, відсотково це дорівнює 39%. Найбільша кількість правильних відповідей за когнітивним критерієм у 11 дітей. Тобто 48% опитаних мають достатній рівень екологічної вихованості внаслідок проведених екологічних заходів.

За емоційним критерієм низький рівень екологічної вихованості мають чотири вихованці або 17% від загальної кількості дітей в групі. В той же час на середньому рівні екологічної вихованості знаходяться 10 дітей (44% опитаних) і 9 (39%) дітей мають достатній рівень екологічної вихованості за емоційним критерієм.

Дослідження поведінкового критерію на контрольному етапі дослідження показало, що 21% опитаних (5 дітей) мають низький рівень екологічної вихованості, в той же час найбільшу кількість дітей за даним критерієм зафіксували із середнім рівнем – 10 дітей (44% опитаних), і ще 8 вихованців (35 %) наразі мають достатній рівень екологічної вихованості.

Такі дані є свідченням того, що розроблений і проведений нами комплекс заходів для покращення стану екологічної вихованості дітей дошкільного віку є достатньо ефективним.

Таблиця 2.4.

Стан сформованості екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку під час контрольного етапу педагогічного дослідження

Рівні сформованості екологічної вихованості						
Критерії \ Рівні	низький		середній		достатній	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Когнітивний	3	13%	9	39%	11	48%
Емоційний	4	17%	10	44%	9	39%
Поведінковий	5	21%	10	44%	8	35%
Середнє значення		17%		42%		41%

Базуючись на дані, представлені на малюнку 2.3. можемо бачити динаміку змін у показниках екологічної вихованості під час вихідного і контрольного опитувань. Якщо на констатувальному етапі кількість дітей які мали низький рівень екологічної вихованості було 45%, то завдяки проведеним заняттям вдалось його зменшити на 28% і тепер кількість дітей що мають низький рівень екологічної вихованості складає всього 17%.

Під час констатувального етапу педагогічного експерименту, середній рівень екологічної вихованості спостерігали у 36% відсотків опитаних, тоді як

на етапі контрольного опитування таких дітей було вже 42%. Тому, можемо бачити, що нам вдалось збільшити їх кількість лише на 6%., рис.2.3.

Натомість, найприємнішим було побачити, що під час контрольного опитування 41% дітей показали достатній рівень екологічної вихованості, в той час як під час констатувального етапу таких вихованців було лише 19%.

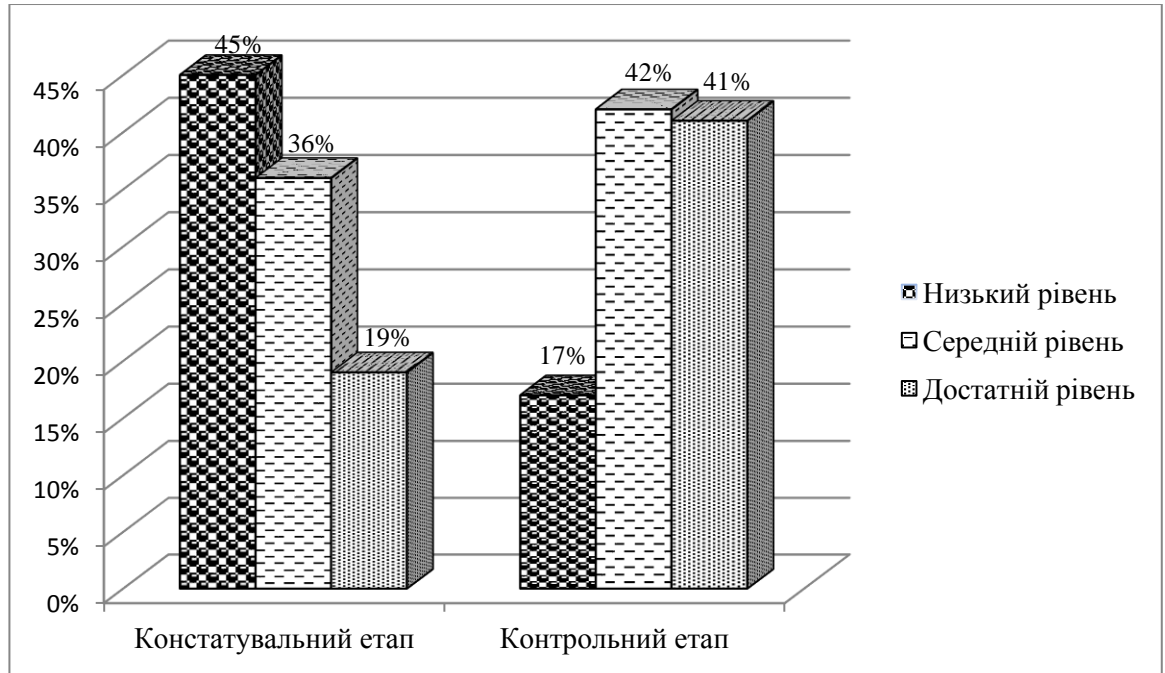

Рис. 2.3. Стан екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку на констатувальному і контрольному етапі дослідження

Отже нам вдалось покращити рівень екологічної вихованості на 22%. Під час обробки даних опитувань ми спостерігали, що більшість дітей, які під час контрольного опитування показали достатнього рівня вихованості на констатувальному етапі мали середній, і лише одиниці змогли підвищити свій рівень від низького до достатнього.

Саме тому, беручи до уваги отримані і проаналізовані в ході педагогічного експерименту дані, можемо стверджувати про ефективність проведених заходів екологічної спрямованості, що призвело до певного підвищення стану екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку. Але, питання щодо підвищення екологічної вихованості дітей на ще більший рівень розвитку залишається відкритим для подальшого дослідження.

На нашу думку ця проблематика потребує більш детального і системного аналізу, особливо розглядаючи цей феномен у системі шкільної освіти, що дає підстави для можливості майбутніх досліджень.

Висновки до другого розділу

У другому розділі було проаналізовано Базовий компонент дошкільної освіти, програми для дошкільних закладів щодо реалізації екологічного виховання дітей; виокремлено і схарактеризовано організаційно-педагогічні умови, що сприяють підвищенню стану екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку. Доведено, що зазначені організаційно-педагогічні умови і послідовна та системне їх реалізація можуть забезпечити комплексний підхід до використання форм і методів екологічного виховання у цілісній системі дошкільного виховання.

З метою аналізу стану екологічної вихованості серед дітей старшого дошкільного віку нами був здійснений педагогічний експеримент, в ході проведення якого нами було виділено критерії, рівні і показники досліджуваного феномену. А саме: когнітивний, емоційний і поведінковий. Кожен з критеріїв у своїй комплексній системі розкриває ступінь екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку на трьох рівнях: низькому, середньому і достатньому. Окрім того, беручи за основу виокремлені критерії та рівні сформованості екологічної вихованості нами було охарактеризовано показники за кожним із зазначених критеріїв.

В результаті констатувального опитування було отримано наступні результати: 45% опитаних мало низький рівень екологічної вихованості, 36% дітей середній та ще 19% показали високий рівень екологічної вихованості.

Проаналізувавши отримані під час констатувального етапу дані, і з'ясувавши аспекти та прогалини у знаннях і вміннях дітей нами було

розроблено, організовано і проведено серію заходів, покликану підвищити рівень екологічної вихованості серед дітей.

Результати контрольного діагностування показали наступне: достатній рівень вихованості спостерігаємо у – 41% опитаних, середній рівень у 42%, і ще у 17% – низький.

ВИСНОВКИ

1. У результаті проведеного дослідження і базуючись на аналіз педагогічних та науково-методичних джерел у роботі були розкриті й охарактеризовані теоретичні основи екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. Під час теоретичного аналізу, були визначені основні поняття, цілі і завдання екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Екологічне виховання дітей дошкільного віку є основою для формування екологічної культури, як базисного компоненту особистості, що в подальшому дозволить успішно формувати виховану і екологічно-свідому особистість. Завданням екологічного виховання на цьому етапі розвитку дитини є створення, реалізація певних умов, які забезпечують наступність між дошкільною та початковою ланкою освіти, і є підґрунтям у цілісному процесі формування екологічного світогляду людини.

Ефективність екологічного виховання великою мірою залежить від форм і методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти. Переважним чином найефективнішими є такі форми як: заняття, екскурсії, екологічні свята і дозвілля, ознайомлення дітей з природою у повсякденному житті. Серед широко використовуваних методів у процесі екологічного виховання найбільш актуальними є: словесні (розповіді вихователя, читання художніх творів про природу), наочні (спостереження, розгляд картин, демонстрація), практичні (гра, елементарні досліди, моделювання, проєкти). У процесі дозвілля, діти закріплюють навички і вміння, отримані на заняттях, в той же час – поглиблюють потребу у пізнанні нового, розширюють світогляд, формують потребу у спілкуванні з природою та навчаються природоохоронній діяльності.

2. З метою оцінки стану сформованості екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку і базуючись на нормативні освітні документи, якими передбачено результати навчання та виховання дитини старшого дошкільного віку нами було виокремлено критерії (когнітивний, емоційний та

поведінковий), які у своїй цілісній системі відображають рівні сформованості досліджуваного педагогічного явища. Кожен із критеріїв сформованості екологічної вихованості може бути сформований на трьох рівнях: низькому, середньому і достатньому.

3. Проаналізувавши отримані під час констатувального етапу дані, і з'ясувавши аспекти та прогалини у знаннях й вміннях дітей нами було розроблена методика та здійснено серію заходів, покликану підвищити рівень екологічної вихованості дітей. Нами було проведено наступні заходи: «Подорож до весняного лісу», Колективна аплікація, «Весняний ліс», розвага «В гості до Лісовичка», екскурсія екологічною стежкою, інтегроване заняття «Зимуючі птахи» та інші.

Результати повторного діагностування, проведеного після завершення формувального етапу педагогічного експерименту показали, що загалом рівень екологічної вихованості у групі зріс. Зокрема, ми спостерігали, що дітей із низьким рівнем екологічної вихованості стало на 28% менше ніж на початку нашого дослідження, зросла кількість дітей, із середнім та високим рівнем екологічної вихованості: на 6 % і 22% відповідно. Таким чином, можемо зробити висновок, що обрана нами методика, яка спрямована на підвищення рівня екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку в умовах дозвілля є ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксьонова З.Ф. Зайди в природу другом. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Київ, 2014. 128 с
2. Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ. 2019. 488 с.
3. Андрієнко Н.К. Гра в екологічній освіті дітей дошкільного віку. *Дошкільна педагогіка*. 2013. № 1. С.10-12.
4. Аніщук А. М. Індивідуалізація виховання і навчання дітей дошкільного віку. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 102 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні URL: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/690/bazovij_komponent-doshkilnoji_osviti_v_ukrajini/ (дата звернення 07.12.2021)
6. Бастракова Т. О. Сучасні проблеми екологічного виховання дошкільників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. № 69. С. 26–31.
7. Бахмацька О. М. Дидактична гра як засіб формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Інституту розвитку дитини. Педагогіка*. 2015. №4. С. 11-12
8. Білан О. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів, 2016. 71 с.
9. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля”. Тернопіль. 2017. 264 с.
10. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. Київ, 2013. 112 с.
11. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для ВНЗ. Київ, 2018. 184 с.
12. Бубнова В.М Екологічне виховання як інструмент культурного спілкування дитини з природою. URL: http://dnz.ucoz.net/blog/bubnova_v (дата звернення: 28.10.2021).

13. Бутенко О. Витоки екологічного виховання дошкільників. *Педагогічні науки*. 2019. № 69. С. 122–127.
14. Волкова В. А., Барсук С. О. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2017. Т. 2, № 75. С. 11–15
15. Волинець К. І., Волинець Ю. О., Правдива А. П. Сучасні підходи до формування ціннісного ставлення до природи в дітей старшого дошкільного віку. *Народна освіта*. 2019. 1 (37). С. 124–128.
16. Волкова В. А. Результати експериментального дослідження екологічного виховання дошкільників в процесі дослідницької діяльності. *Учитель початкової школи*. 2020. № 4. С. 102–111.
17. Гавриш Н. В., Піроженко Т. О., Хартман О. Ю. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку. Київ, 2018. 80 с.
18. Голуб І.Б. Методика екологічної освіти дітей дошкільного віку: навч.-метод. посібник по екол. освіті дітей дош. віку. Київ, 2016. 89 с.
19. Горопаха Н. Закладання основ екологічної культури особистості у дошкільному дитинстві. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog> (дата звернення: 30.10 2021).
20. Горопаха Н. М. Екологізація розвивального середовища дошкільного закладу. *Педагогічні науки*. 2018. Т. 1, № 81. С. 395–401
21. Грановська Т. Роль вихователя у формуванні екологічної свідомості дітей дошкільного віку. *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Педагогічні науки*. 2013. № 5. С. 129–133.
22. Грінь С. О., Довбишова Н. О., Мананкова Б. Л. Екологічне виховання дітей як внесок у майбутнє планети. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С. 412–416.
23. Демощук М. Будуємо майбутнє. Розробки програм з екологічного виховання для дошкільнят. *Дитячий садок*. 2020. № 1. С. 44-49.
24. Демченко І. А. Формування основ екологічної свідомості дітей дошкільного віку. *Початкова освіта*. 2018. № 3. С. 29–35.

25. Екологія дошкілля. Сталий розвиток. Система роботи з дітьми дошкільного віку. упоряд.: В. Семизорова, О. Духновська, авт. кол.: Л. Атамананко, Г. Волкова, Т. Науменко Київ, 2017. 96 с.
26. Завгородня Л. П. Підготовка майбутніх вихователів до створення предметного еколого-розвивального середовища як складової візуального іміджу дошкільного закладу. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2018. 1.45 (106). С. 24–28.
27. Запорожец А.В. Развитие социальных эмоций у детей дошкольного возраста. Москва, 1996. 176 с.
28. Запорожец А. В. Психическое развитие ребенка. Избр. психол. труды: В 2-х т. Москва, 1996
29. Захмарна К.П. Формування в учнів відповідального відношення до природи. *Початкова школа*. 2015. № 3. С. 10–13.
30. Закон України «Про дошкільну освіту». Київ, 2001.
31. Зебзеева В.А, Экологическая субкультура детства как источник и фактор развития личности. Москва, 2013. 305 с.
32. Зенина Т. Экологические акции в работе с дошкольниками. *Дошкольное образование*. 2013. № 7. С. 18
33. Іванчук С. А. Сутність поняття екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. № 78. С. 74–77.
34. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку “Соняшник”. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.
35. Каплуновська О. Організація екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі. Київ, 2018. 122 с.
36. Карлюга А. На варті планети. Заняття зі збереження навколишнього середовища. *Дитячий садок*. 2020. № 1. С. 34-43.

37. Концепція екологічної освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-1929001/sp:wide:max15>. (дата звертання 06.12.2012)
38. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку /Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2020. 44 с
39. Кот Н. До питання про технології екологічного виховання дошкільників: загальний підхід. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія*. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 23. С. 96–100.
40. Лапшина С. В. Теоретичні основи екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2016. № 24. С. 109–116.
41. Лисенко Н. В. Використання спостережень в роботі з екологічного виховання дошкільників. *Дитячий садок*. 2014. № 25–26. С. 10–44.
42. Лисенко Н. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Київ, 2018. 142 с.
43. Лисенко Н. В. Еко-око: дитина дошкільного віку пізнає світ природи : навчально-методичний посібник. Київ, 2015. 325 с.
44. Лисенко Н. В., Мацук Л. О., Лисенко О. М. Ознайомлення з природою та основи екологічної освіти дітей дошкільного віку : підручник. За заг. ред. Н. Лисенко. Київ. 2019. 336 с.
45. Ляшенко І. В. Виховання екологічної культури дітей старшого дошкільного віку через ігрову діяльність. *Педагогіка і сучасність*. 2016. № 1 (21). С. 63-67
46. Маршицька В. В. Метод проектів як засіб виховання емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності у старших дошкільників. *Педагогічні науки*. 2019. № 3. С. 115–125.
47. Меркулова Н. В., Іванькова М. Ю. До проблеми використання природничих ігор у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування*

творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. Т. 1, № 69. С. 97–101.

48. Михайленко Н. Я. Організація екологічної гри в дитячому саду: посібник для виховател. Київ, 2015. 94 с.

49. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество. Учебник для студ. вузов. 7-е изд. Москва, 2013. 456 с.

50. Николаева С. Н. Методика экологического воспитания дошкольников: учеб.пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. Москва, 2015. 184 с.

51. Ніколаєва, С. М. Ігри в екологічному вихованні дітей дошкільного віку. Київ, 2012. 132 с.

52. Николаева С. Н. Теория и методика экологического образования детей: учеб. пособие для студ. высш. пед. заведений. Москва, 2018. 336 с.

53. Овдієнко І. Формування екологічної свідомості в дітей дошкільного віку засобами фенологічних спостережень. *Вісник Львівського університету. Серія: психологічні науки.* 2018. Випуск 3. С. 142–147.

54. Ознайомлення з природним довкіллям. Середній дошкільний вік (укл. Сухар В. Л.) : метод посіб. для вихователів. Харків, 2018. 147 с.

55. Організація і проведення прогулянок: середній дошкільний вік (укл. Ванжа С. М.): метод посіб. для вихователів. Харків, 2017. 202 с.

56. Павлова Л. В. Ігри як засіб екологічного виховання. *Дошкільне виховання.* 2012. № 10. С.40-49.

57. Паласевич І. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Молодь і ринок.* 2021. № 9 (195). С. 88–93.

58. Певіцина Т. О. Діяльність дошкільного навчального закладу та сім'ї з екологічного виховання дітей. *Освіта впродовж життя.* 2016. № 2 (42). С. 87–94

59. Передовий педагогічний досвід Скуйбіді Валентини Анатоліївни.. Екологічне виховання дітей дошкільного віку URL: www.osvita.ua > wp-content > uploads > 2016/11 (дата звертання: 05.12.21)

60. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав. 2018. 408 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/52566/> (дата звернення: 28.10.2020).
61. Присяжнюк Л. Сучасні підходи до ознайомлення дошкільників з природою: теоретичний аналіз. *Молодь і ринок*. 2019. 1 (32). С. 112–120.
62. Присяжнюк Л. Збережемо планету для майбутніх поколінь: Формування в дошкільників основ екологічної свідомості в контексті стратегії сталого розвитку. *Дошкільне виховання*. 2020. № 2. С. 3-7.
63. Русин Н. М., Ковач А. С. Сучасні проблеми екологічного виховання дошкільників. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти: Всеукр. науково-практ. Інтернет-конф., м. Мукачево, 26 жовт. 2017 р.*
64. Рыжова Н.А, Педагогические модели организации экологического воспитания в ДООУ. *Дошкольное воспитание*. 2013, №9, 40 с.
65. Савліва П. І. «Екологічна стежина» як форма екологічної освіти дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Хмельницький. 2018.
66. Силенко М. Виховання ціннісного ставлення до природи, як складової екологічного виховання, дітей старшого дошкільного віку засобами народних прикмет природничого змісту. *Молодий вчений*. 2019. Т. 1, № 63. С. 144–149.
67. Сисоєва С. О., Ольга Дмитрівна Р. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку: новий погляд. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2(1). С. 4–14.
68. Смирнова М. К. Мир вокруг нас: программа экологического воспитания для дошкольников и учащихся 1-4 классов. *Молодые в библиотечном деле*. 2015. № 5-6. С. 68-73.
69. Трамбак К. С., Шевцова О. А. Екологічне виховання у ДНЗ. Харків, 2016. 223 с.
70. Ушакова О.С., Струнина Е.М. Методика развития речи детей дошкольного возраста. Учеб.-метод. пособие для воспитателей дошкол. образоват. учреждений. Москва, 2014. 288 с

71. Федорова М. А. Психологічні основи виховання моральних цінностей особистості. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наукових праць. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне, 2016. Випуск 13 (56). С. 138–141.
72. Федосеева П.Г. Система работы по экологическому воспитанию дошкольников. Старшая группа. Волгоград. 2013. 96 с
73. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків: Друкарня «Мадрид», 2017. 330 с.
74. Хафізова Л. М. Екологічне виховання молодших школярів *Початкова школа*. 2016. № 3. С. 33–34
75. Худякова Н.Л. Философия и развитие образования. Москва, 2013. 230 с.
76. Чорна Г. В., Скірко Г. З. Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності в природі. *Дошкільна педагогіка*. 2021. Т.2., № 35. С. 163–169.
77. Яришева Н. Ф. Екологічне виховання дітей дошкільного віку : посібник для вихователів дитячих садків. Київ, 2014. 430 с.
78. Ясвін В. А. Психологія ставлення до природи. Київ, 2015. 446

ДОДАТОК А**Анкета-опитувальник для виявлення рівня екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку (констатувальний етап)**

1. Чи подобається тобі дізнаватись більше про природу, рослини та тварини?

так
ні
не знаю

2. Чи милуєшся ти чарівним кольоровим листям восени?

так, звичайно
ні
не знаю

3. Чи правда, що рослинці для її росту та розвитку треба вода та добрива?

так, звичайно
ні, не потрібно
не знаю

4. Чи допомагаєш ти батькам піклуватись про ваших домашніх тварин?

так, завжди
так, але рідко
ні, ніколи

5. Після пікніку чи прогулянки у лісі, чи залишаєш після себе сміття?

так, завжди
так, але рідко
ні, ніколи

Аналіз результатів:

Для обробки даних слід підрахувати загальну кількість балів. За кожен відповідь «так» – 2 бали, «ні» – 0 балів, «не знаю» – 1 бал. Максимум 10 балів

Інтерпретація даних: Інтерпретація даних: 8-10 – високий рівень, 8-4 балів – середній рівень; менше 4 балів – низький

ДОДАТОК Б**Анкета-опитувальник для виявлення рівня екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку (контрольний етап)**

1. Чи подобається тобі ходити на екскурсії до лісу, парку?

так, звичайно
ні, не подобається
не знаю

2. На твою думку, восени можна палити листя?

так, можна
ні, не можна
не знаю

3. Чи подобається тобі спостерігати за явищами природи, за тим як жовтіє листя?

так, звичайно
ні, не подобається
не знаю

4. Чи можна ламати сухі гілки дерев?

так, звичайно
ні, не можна
не знаю

5. Чи знаєш ти про те, що з опалого листя можна робити багато цікавих іграшок та поробок?

так, знаю
ні, ніколи не чув
не знаю

Аналіз результатів:

Для обробки даних слід підрахувати загальну кількість балів. За кожну відповідь «так» – 2 бали, «ні» – 0 балів, «не знаю» – 1 бал. Максимум 10 балів

Інтерпретація даних: Інтерпретація даних: 8-10 – високий рівень, 8-4 балів – середній рівень; менше 4 балів – низький

ДОДАТОК В

Рівень сформованості екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі педагогічного дослідження

№ п/п	Прізвище та ім'я дитини	Номер питання					Рівень екологічної вихованості
		№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	
1	Тарас Р.	1	1	0	1	0	низький
2	Софія К.	2	1	1	1	1	середній
3	Аліна С.	2	2	2	1	1	достатній
4	Євгеній Х.	2	1	2	1	2	середній
5	Нікіта Ж.	0	1	0	1	1	низький
6	Мілана Т.	1	1	2	2	1	середній
7	Вікторія С.	0	1	1	1	1	низький
8	Нікіта К.	1	1	1	0	0	низький
9	Єгор Т.	2	1	2	1	2	достатній
10	Вероніка Х.	1	2	1	1	2	середній
11	Марія С.	1	1	0	0	2	низький
12	Соломія Х.	2	2	2	2	1	достатній
13	Мілана П.	1	2	0	1	0	низький
14	Вероніка Б.	1	2	1	0	0	низький
15	Олександр К.	1	2	1	1	2	середній
16	Поліна К.	2	1	0	1	2	середній
17	Маргарита П.	1	0	1	0	1	низький
18	Тимур Л.	2	1	2	1	2	середній
19	Артем А.	1	1	0	1	0	низький
20	Анатолій К.	2	1	2	1	2	достатній
21	Поліна З.	2	1	2	1	2	середній
22	Станіслав І.	1	1	1	0	1	низький
23	Нікіта К.	2	2	2	1	2	достатній

ДОДАТОК Г

Рівень сформованості екологічної вихованості у дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі педагогічного дослідження

№ п/п	Прізвище та ім'я дитини	Номер питання					Рівень екологічної вихованості
		№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	
1	Тарас Р.	1	1	1	1	0	низький
2	Софія К.	2	2	2	2	2	достатній
3	Аліна С.	2	2	2	2	2	достатній
4	Євгеній Х.	1	2	1	1	0	середній
5	Нікіта Ж.	1	0	1	1	1	низький
6	Мілана Т.	1	2	1	2	1	середній
7	Вікторія С.	2	1	2	1	1	середній
8	Нікіта К.	1	1	1	2	2	середній
9	Єгор Т.	2	2	1	2	2	достатній
10	Вероніка Х.	2	2	2	1	2	достатній
11	Марія С.	2	2	2	0	0	середній
12	Соломія Х.	2	2	2	2	1	достатній
13	Мілана П.	1	2	1	2	1	середній
14	Вероніка Б.	1	0	1	1	1	низький
15	Олександр К.	2	1	1	1	1	середній
16	Поліна К.	1	2	1	2	2	достатній
17	Маргарита П.	1	1	1	2	1	середній
18	Тимур Л.	2	2	2	1	2	достатній
19	Артем А.	1	1	2	0	0	низький
20	Анатолій К.	1	2	2	1	2	достатній
21	Поліна З.	2	2	2	2	2	достатній
22	Станіслав І.	2	1	1	1	2	середній
23	Нікіта К.	2	2	2	2	2	достатній

ДОДАТОК Д

Прогулянка

«Ліс – наша домівка»

Форма проведення тематичної прогулянки: прогулянка-похід**Вікова група:** старша група**Час проведення прогулянки:** перша половина дня**Тривалість прогулянки:** 45 хвилин**Мета:** створення ситуації розвитку дітей щодо формування уявлень про весну через дослідницьку діяльність.**Завдання:**

- Сформувати у дітей знання про ліс. Розширити знання дітей про ліс, у якому ростуть різні дерева.
- Сприяти розвитку у дітей вміння виявляти причини змін, що відбуваються в житті рослин і тварин навесні, виділяти характерні ознаки сезону;
- Створити умови щодо виховання у дітей кохання та дбайливого ставлення до природи. Розвивати у дітей культуру сприйняття, вміння спостерігати, порівнювати, бачити красу весняних пейзажів. Виховувати любов до рідного краю.

Хід прогулянки

– Діти, на вулиці така хороша погода: сонечко світить, птахи співають. А давайте підемо на прогулянку в ліс?

– Тоді ставайте один за одним.

(Слова супроводжуються рухами)

Стежкою в ліс підемо,

(Діти крокують)

Калюжу повз обійдемо,

(Обходять уявну калюжу)

Перескочимо струмочок,

(Перестрибують через «струмочок»)

Подивилися ми наліво,

(Дивляться наліво)

Подивилися ми направо,

(Дивляться направо)

Подивилися вгору на сонечко

(Дивляться вгору, стоячи на носочках)

Ах, яка краса!

(Дивуються, розводять руки в бік)

Вихователь: Сьогодні ми з вами вирушимо в подорож до весняного лісу, тільки з початку побудемо трохи на узліссі, подивимось та природу та дерева навкруги.

Ігрова вправа «Продовжи слово»

Вихователь: Давайте покажемо лісу, що ми свої.

Вихователь кидає м'яч дитині та каже початок слова, дитина повертає м'яч та закінчує слово.

За-єць, вед-мідь, де-рево, лис-тя, біл-ка, горі-хи, сон-це, ві-тер, зем-ля, ли-сиця

«Правила друзів лісу»

Вихователь: Поки стежка не відвела нас далеко в ліс, пригадаймо правила друзів лісу. Як потрібно поводитися в лісі, щоб не завдати шкоди його мешканцям?

Дитина називає правило і бере за руку сусіда, той теж називає правило і бере за руку свого сусіда і т.д.

Діти:

Не можна розводити в лісі багаття.

Не можна витоптувати траву та збирати великі букети квітів.

Після привалу треба прибирати за собою все сміття, не залишати його у лісі.

Не треба шуміти в лісі, щоб не турбувати звірів та їхніх дитинчат.

Не можна руйнувати мурашники: мурахи приносять велику користь, вони – санітари лісу.

Не можна ловити комах – метеликів, сонечок, – вони запилюють рослини і знищують попелицю.

Не можна ламати гілки дерев, кущів.

Якщо ми знайдемо в лісі нору, не можна підходити близько, щоб не злякати лісових жителів.

Вихователь: Чому необхідно знати та дотримуватися правил поведінки в лісі? (міркування дітей.)

Відповіді дітей. (Ліс – це будинок для тварин. Треба шанобливо ставитись до чужого будинку.)

Вихователь: Ось ми зараз казали: не можна те, не можна це... а що можна у лісі?

Діти:

Можна тихо гуляти стежками, щоб почути голоси лісових мешканців, милуватися рослинами – квітами, деревами.

Можна спостерігати за білочком, дятлом.

Якщо ми спіймаємо для спостереження коника чи мурахи, ми розглянемо його та відпустимо.

У лісі можна пограти у м'яч.

Вихователь: Правильно, молодці!

Дидактична гра: «З якого дерева листочок?»

Завдання: Підібрати листочки до кожного дерева, назвати дерево і листочок (наприклад, «Це дерево називається березою, а листочок березовим»).

Дидактична гра «Такий листок, лети до мене»

Завдання: Дітям роздаються силуети листя (по одному). Вихователь стає в протилежному кутку майданчика, показує дітям лист і командує: «Кленовий (дубовий, березовий та ін.) листок, лети до мене». Діти, що підбігли, повинні переконатися, що у них в руках лист із названого дерева, потім розповісти про його ознаки.

Практична діяльність у природі

«Підмітання доріжок на ділянці, збирання торішнього листя»

Мета: закріплювати вміння працювати спільно; виховувати працьовитість.

Рухливі ігри «Хитра лисиця», «Заєць-безхатько»

Ціль. вправляти у бігу в розсипну; розвивати спритність, швидкість бігу.

Молодці!

Ось і закінчилася наша подорож, ми з вами зробили висновок, чому позеленіли дерева у лісі.

Вам сподобалося грати? У яку гру ви хотіли б ще пограти наступного разу?

ДОДАТОК Е

У гості до Лісовичка

Мета: виявити та закріпити знання дітей про живу природу, формувати безпечну поведінку дітей в природі. Розвивати пізнавальний інтерес до життя лісу і його мешканців. Розвивати пам'ять, логічне мислення, зв'язне мовлення, уміння аналізувати, робити висновки. Виховувати любов та бережливе ставлення до природи, спостережливість, вміння виявляти турботу до всього живого, прагнення робити добрі вчинки, бажання приходити на допомогу.

Хід заняття:

Вихователь: Малята до нас завітало багато гостей, тож давайте з ними привітаємося.

«Сонечко встало
Іде новий день,
Любі малята
Усім : «Добрий день!»

Вихователь:

Поштова скринька чарівна,
Листа нам знову принесла.
Сьогодні нам надійшов лист від Лісовичка. Він просить про допомогу.

« Я маленький Лісовик
До порядку я звик,
Живу в лісі з давніх пір,
Усе оберігаю.
Я лісу друг, я добрий дух,
Та я не знаю, що робити?
Як мені надалі жити?
В лісі безлад розпочався,
Хтось у ліс мій завітав
І сміття по розкидав,
Ви мені допоможіть,
Якщо шануєте природу й ліс.»

Ну, що ж приготуйтеся малята, подорож пора почати. Але спочатку погляньте у віконечко, до нас заглядає хмаринка.

Вона все чула і допоможе нам у подорожі.

Зорова гімнастика «Хмаринка»

«З неба хмарка прилетіла

На долоньку мені сіла
 Хоче з дітками пограти
 Оченятами моргати,
 Оченята кліп-кліп моргають,
 І хмаринку доганяють,
 Оченята вгору, оченята вниз (2 рази)
 Вліво, вправо знов погратись
 І хмаринку наздогнали,
 Наші оченята відпочили.»

Малята, я пропоную вам разом скласти книгу правил поведження в природі.

А, що таке ліс?

Ліс – це місце, де росте багато дерев, кущів, живуть різноманітні комахи та птахи. Ось ми і прийшли. Що ж ми бачимо? (на дереві зламані гілки). А деякі дерева спіяні, залишилися одні пеньочки.

Малята, а як ви вважаєте, хто може зашкодити деревам?

Давайте на хвилинку уявимо, щоб трапилося з птахами і звірами, якби не стало дерев. (відповіді дітей)

То ж запам'ятайте перше правило: Древа потрібно берегти і не вирубувати!

Дерево символ життя, ми його гілочки. Давайте йому подаруємо кольорові стрічки. За допомогою них ми прикрасимо деревце і побажаємо нашій планеті міцного коріння і чистого повітря.

Дидактична гра « Склади дерево»

(діти за допомогою пазл складають дерево)

Вихователь: Що ж вирушаємо далі.

« Ми по стежці крокуємо

Все довкола бачимо, чуємо,

Як живуть пташки і звірі,

Де ростуть грибочки,

Де ховаються жучки та веселі павучки.»

Ось і прийшли до галявини. А зустрічає нас мурашник зі своїми мешканцями.

З якого природного матеріалу мурашки роблять свій будинок?

(відповіді дітей)

Так, багато жучків роблять свої будинки з гілочок та сухого листя. Тому листя не можна палити.

Погляньте , скільки грибів на галявині. Це лісові скарби.

Які гриби ви знаєте? (їстівні, отруйні)

Червона в цяточку шапочка – це всім знайомий?... (мухомор).

Для нас цей гриб небезпечний, а для багатьох звірів він лікувальний.

Запам`ятайте малята: В лісі потрібно ходити обережно, щоб не зруйнувати чийсь будиночок, не затоптати квіти та гриби, не рвати їх!

Коли зірвати квітку, вона перестає пахнути, швидко в`яне й помирає, а коли ловиш жучків, метеликів від дотику пальців рук руйнуються їхні тендітні крильця, метелики гинуть. Раніше люди не знали цих правил, а багато хто не зважає на них й сьогодні. Це призвело до того, що чимало квітів зникло і ми не можемо милуватися їх красою.

То ж давайте, малята разом складемо наші правила:

Не можна руйнувати!

Не рвати квіти!

Не ловити метеликів та жучків!

Не галасувати!

Ці правила запам`ятаємо і подаруємо природі лагідні слова.

Дидактична гра « Скажи лагідно»

Вихователь: Наша подорож триває, вирушаємо далі.

« Ми по стежці разом йшли і до річки всі прийшли.

Річка радо зустрічає, своїм голосом промовляє.

Я свою водицю даю всім напитися,

Ви мені допоможіть,

Від бруду мене спасіть.»

Малята, давайте пригадаємо, як слід вести себе біля річки?

Чи можна кидати в річку каміння та сміття?

Чому?

Хто в ній живе?

(відповіді дітей)

До річки потрібно підходити тільки з дорослими, а головне не забруднювати воду.

А чи знаєте, малята, навіщо нам вода?(пити, мити руки, купатися, поливати квіти...)

Воду, яку можна споживати, стає все менше. Давайте проведемо експеримент.

В склянку з водою вкинемо грудочку землі.

Яка вода в склянці? Чи можна таку воду вживати?(відповіді дітей)

Тому воду потрібно берегти, бо без води ми не зможемо існувати.

Зараз за допомогою сачка, я звільню нашу річку від бруду, а за це вона нам віддячить і подарує мелодію природи.

Дидактична гра « Звуки природи» (спів пташки, грім гримить, дощ іде, кумкає жаба, шелест листя)

Давайте порівняємо з якими музичними інструментами ці звуки схожі.
Запам`ятайте ще одне правило: Не можна забруднювати річки!

Вихователь: Малята, ми з вами назбирали багато сміття. Тепер нам потрібно скласти його в різні контейнери. Це роблять для того, щоб
Його переробити і зробити нові речі.

Дидактична гра « Посортуй сміття»

Ми з вами бачимо, яка природа важлива для нас. Тому потрібно її цінувати. Давайте складемо картинки тварин, рослин, яких потрібно оберігати.

Дидактична гра «Склади картинку» (квітка, пташка, метелик, тварина)

А зараз подаруємо лісу та лісовичку свої подаруночки – сонечко, щоб світило, хмаринку, щоб поливала ліс, пташку, щоб співала...

Ми з маленького тепер знаємо,

Що ліс й природу треба оберігати,

Ми всі господарі природи, то ж збережемо лісу, вроду.

ДОДАТОК Є

Інтегроване заняття на тему: «Зимуючі птахи»

Мета: познайомити з зимуючими птахами; вивчати їх особливості; виховувати любов до природи; розвивати інтерес до спостереження за птахами; виготовити «пряники» для птахів;

Матеріали та обладнання: фото зимуючих птахів, шаблони «пряників», клейстер, насіння та зерно.

Хід заняття.

Організаційний момент.

Птахи, щирі друзі людини: вони допомагають їй боротися з різними шкідниками, знищувати бур'яни, вони є санітарами лісу. Серед птахів багато чудових співаків і багато просто гарних птахів. Втім, список зникаючих птахів поповнюються. Для того, щоб не зникали певні види птахів необхідно їм допомогти. Особливо птахи потребують нашої допомоги взимку, адже страшнішими за люті морози для них є голод. Тому сьогодні ми дізнаємося, які птахи зимують в Україні, і як вони добувають собі їжу.

*Основна частина.*Знайомство з зимуючими птахами.

Дітки, дивіться хто прийшов до нас в гості погрітися. Це ж пташки, які залишилися зимувати в нашій місцевості. Для них зима – дуже скрутний період. Взимку вони стараються триматися зграйками, адже так легше добувати їжу. Давайте зараз з ними познайомимося.

(Вихователь показує дітям пташку, і просить дітей, щоб вони описали її, а вже потім розповідає дітям про її життя взимку.)

Синичка.

Синичка – велика трудівниця. Готуватись до зимового голоду вона починає ще весною або влітку. І до зими ця маленька пташечка може назбирати і сховати дуже багато насіння і зернят. Проте взимку не завжди їй вдається знайти схованку. Тому доводиться шукати їжу під снігом або харчуватися у годівничках.

Снігурі.

Як це не дивно звучить, але чим більші морози, тим спокійнішими виглядають снігурі. Зазвичай вони літають невеликими зграйками. У люті морози снігурі сидять нерухомо і лише час від часу «оживають», щоб з'їсти яку-небудь ягідку чи насіння. Особливо любляють снігурі ягоди горобини.

Горобчики.

Хоча горобчики і невибагливі у виборі їжі, проте взимку ці маленькі сірі пташечки потребують допомоги людини. Харчуються горобчики насінням, зерном, хлібними крихтами. Тому варто їх підгодовувати.

Дятли.

Цікаво спостерігати за зимівлею дятлів. Дятли можуть як відлітати у теплі краї, так і зимувати у рідних лісах. Зимують вони у дуплах, які самі й видовбують. Зазвичай дятли харчуються комахами, ягодами і насінням, але взимку їхній раціон значно звужується. Їх рятує насіння ялинових і соснових шишок. І попри невелику кількість їжі, дятли є дуже щедрими птахами і з легкістю можуть поділитися їжею з іншими пернатими.

Сойки.

Ці красиві птахи теж завчасно готуються до зими. Раціон сойки дуже різноманітний: комахи, ягоди, насіння, зерно, горіхи. Але взимку вони харчуються переважно жолудями. Ще восени сойки шукають жолуді і ховають у дуплах дерев, між корінням, під пеньками. Причому ховають лише відбірні жолуді, тому нерідко весною вони проростають. Завдяки хорошій пам'яті ці птахи з легкістю знаходять свої схованки.[3]

Фізкультурхвилинка. (за віршем «Синичка» Г. Демченко)

У синички

Білі щічки.(діти гладять щічки)

Чорна шапка, (тримаються за голівки)

Сірі лапки.(взмахують руками)

Фартушок жовтавий,(поворити тулуба вправо, вліво)

Голосок ласкавий:

Цвінь- ціні, цвінь- ціні,(вимова слів разом з вихователем)

Я працюю цілі дні. (наклони тулуба вниз)

Все шмигляю між гілок, (стрибки на місці)

Все шукаю комашок (присідання).[4]

Дидактична гра «Так чи ні»

А зараз ми пограємо з вами в гру, яка називається «Так чи ні». Я буду показувати вам фото пташок, а ви мені будете говорити «ТАК», якщо відлітають, і «НІ», якщо не відлітають. (Вихователь показує дітям фото птахів, які зимують і не зимують в нашій місцевості, діти повинні вказати, хто відлітає, а хто залишається).

Виготовлення «пряників» для пташок.

Слід пам'ятати, що зимівля – скрутний період у житті птахів. Тому їх слід підгодовувати.

А давайте зробимо смачні «пряники» для наших пташок. Але перед цим послухаємо віршик

Синички на снігу.

Синиці голодом намлілись –
така зима, така зима!..

Оце б у вирій полетіти,-
так батьківщини ж там нема

Перед вами лежать шаблони. Ми їх намажемо клейстером і викладемо різне насіння та зернята. Те ж саме зробимо і з іншого боку. Потім прив'яжемо мотузочку, щоб причепити на гілочку.

Підсумок заняття.

Ми зробили дуже гарні «пряники» та дізналися про пташок, які зимують в нашій місцевості. Тому я пропоную, взяти наші смаколики для пташок на прогулянку та почепити на дерева у нас на ділянці. Я думаю птахи дуже зрадіють і скажуть вам спасибі.

ДОДАТОК Ж

Прогулянка екологічною стежкою

Мета: Узагальнити знання дітей про об'єкти екологічної стежки у весняний період;

Завдання:

закріпити вміння дітей впізнавати та називати квіти на екологічній стежці дитячого садка; систематизувати знання про деякі особливості квітів; закріпити знання про сезонні зміни об'єктів екологічної стежки; розвивати у дітей пам'ять, увагу, вміння співвідносити в іграх рухи зі словами; розвивати вміння зосереджувати свою увагу на природних об'єктах; виховувати любов до природи через пряме спілкування з нею, сприйняття її краси та різноманітності.

Вихователь. Дівчата і хлопці, сьогодні ми з вами пройдемо екологічною стежкою нашого дитячого садку.

Хід прогулянки

Вихователь. Діти, сьогодні ми з вами будемо говорити про окрасу людського життя, дарунок природи — квіти. На нас чекає подорож на весняні луки. Пригадайте, які квіти дарує нам весна. Чи красиві вони? А інші пори року які квіти дарують нам? Я зараз розповім вам казку про те, як одного разу пори року зібралися та заперечалися: чиї ж квіти найкращі?

Казка про квіти

Якось зустрілися пори року і заперечалися, у кого найкрасивіші квіти. Весна притупнула своїм черевиком, і де сніг лежав – струмочки заспівали, зазеленіла трава, зацвіли проліски, конвалії, кульбаби, тюльпани...

– Мої квіти найкрасивіші, — говорить Весна.

– Ні, – сказало Літо. – Квіти у тебе і справді гарні, але мої кращі.

І змахнуло Літо капелюшком, у який було вплетено сонячні промінчики, розсипало навколо свої квіти. Розквітла цариця квітів – троянда, мак, а якщо помандрувати до ставка, то можна помилуватися білими лілеями.

Аж холодом повіяло, фарби літа посутеніли.

– Мої квіти не гірші, – так сказала Осінь.

І повела жовтогарячим рукавом. Тут розквітли хризантеми, жоржини.

А зима? Запорошила снігом і ліс, і луки, поля, дороги замела, дахи побілила. Тільки не боїться ні снігу, ні морозу зимовий сад, який росте на підвіконні. Це розквітла червоним, білим, рожевим кольором герань, а в теплиці зустрілися весна й осінь. І зима не перешкода для квітів. Вони радують нас своєю красою навіть взимку.

А тут настала черга Весни. Зацвіла під високим дубом конвалія – ніжна духмяна квітка, яка пов'язана з Богинею любові, яка лікує серце.

Так і до цього часу сперечаються пори року, у кого найкращі квіти.

Квіти – вічні супутники людини з самого дитинства і до кінця життя.

Бесіда

– Як ви вважаєте, чи потрібно сперечатися порам року?

– А зараз нам час вирушати в путь.

– Що це за кущ нас зустрічає край дороги? Так, це бузок.

Розгляньмо будову куща.

– Чи є у нього стовбур?

– А які гілочки?

– Що є в куща під землею?

– Давайте вдихнемо аромат квітів. Якого кольору бувають квіти в бузку?

– Які вони за розміром?

Квіти бузку використовують у парфумерній промисловості. Листя широко використовують у фармації для виготовлення лікарських засобів.

– Чому люди часто саджають кущики бузку?

– Чи можна ламати квіти бузку з гілочками?

Ось, малята, ми вже і на луках. Нас зустрічає м'яка смарагдова травичка і, звичайно, квіти.

Загадка

Я раненько прокидаюсь,

Вам про весну сповіщаю.

Від землі — низенько,

Голівка жовтенька.

Спершу листя я не маю,

Як відквітну — викидаю.

Дуже сонце люблю.

Коли ж сонечка немає,

Я очиці закриваю. (*Мати-й-мачуха*)

– Про яку квітку ця загадка?

Розгляньмо квітку мати-й-мачухи.

– Якого вона кольору, якою є її будова?

– Яка частина рослини в ґрунті? (*Корінь.*)

– Яке значення має корінь?

– Чи є листячко на стеблі?

Після відцвітання квіток мати-й-мачухи з'являються листочки. Одна сторона листочка покрита сіреньким пушком – це, за народним повір'ям, –

мати: лагідна, ніжна, добра. Вона має теплі долоні. А друга сторона листочка гладенька, на дотик холодна. За народним повір'ям, це мачуха – не рідна мати.

Квітка має лікарське призначення: листочки заварюють і п'ють у разі застуди від кашлю.

Бесіда

- Коли з'явиться листячко?
- Чим корисна рослина для людини?
- Чому рослина має таку назву?
- Чому слід оберегати мати-й-мачуху?

Ходімо далі, діти. Погляньте, що це за сині зірочки видно поміж травою?

Загадка

На просторі поля золоті

Сині зірочки тремтять.

Мов шматочки неба голубого,

Виграють, виблискують, горять. (*Волошки*)

- Про які квіти загадка?
- Якого вони кольору?
- На що схожі квіти волошки?
- Що у рослини є крім квітів?
- Де ростуть волошки?
- Чи можна їх рвати без потреби?

Волошки – квіти-обереги, а також лікарська рослина. Сухі квіти волошки запарюють окропом і п'ють відвар, коли болить шлунок. Можна і шкіру витирати, коли свербить, промивати очі, якщо закисають. Волошки ростуть скрізь. Дуже люблять вони дружити з хлібом, часто ростуть в житі, пшениці.

Бесіда

- Діти, які почуття у вас викликають квіти?
- Послухайте, що вони дуже хочуть вам сказати:

Ми б завжди були красиві,

І пахучі, і щасливі,

Якби в полі, в лісі, в лузі

Бачили нас тільки друзі.

Ті, які б нас не топтали,

Без потреби не зривали.

– Для чого потрібно берегти природу? Так, кожна квітка, травинка, деревце – це частина рідної землі. Недарма народна мудрість каже: «Нема ліпшої краси, ніж гаї та ліси».

Вихователь читає вірші про квіти.

•Звичайна собі мить. Звичайна хата з комином.
На росах і дощах настояний бузок.
Ось реальна мить вже завтра буде спомином,
А післязавтра – казкою казок.

Л. Костенко

•Цвітуть бузки, садок біліє
І тихо ронить пелюстки.

М. Рильський

•Весна прибрала землю у квіти-намистинки.
А пелюсток тендітних у цих квітів – рівно шість.
Одна з них, мов блакиті небесної частинка,
Ця мила, ніжна квітка – весни найперший гість.
Ось пролісок блакитний,
Його всі дуже люблять,
А ще тюльпан, дзвіночок, нарцис і сон-трава.
Цих посланців весняних радісно чекають,
Бо з ними вся земля немов би ожила.

Творче завдання «Весняна квітка»

Діти складають описові розповіді про весняні квіти.

Дидактична гра «Буває – не буває»

Діти уважно стежать за словами вихователя. Якщо те, що він говорить, відповідає дійсності, кажуть: «Буває», якщо ні – «Не буває».

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям вспушити ґрунт під бузком.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей бігати врозтіч за сигналом вихователя.

Рухлива гра «У лісочку на горбочку»

Мета: вчити дітей ходити по колу, вміти ставати у велике та мале коло; розвивати слух, кмітливість.

Хід гри

У лісочку на горбочку
Спить Маринка в холодочку.

(Діти йдуть по колу.)

Ми тихенько підійдемо,
Сон Маринки збережемо.

(Йдуть пліч-о-пліч всередину кола.)

Маринко, прокидайся

(промовляє дитина, призначена вихователем),

У хоровод збирайся.

(Дитина відгадує, хто покликав.)

Рухлива гра «Не замочи ніг»

Мета: розвивати уміння перестрибувати через предмети; утримувати рівновагу; розвивати спритність.

Хід гри

На майданчику нарисувати дві паралельні лінії на відстані 5-8 кроків одна від одної. Між ними болото. По болоту розкидані на відстані одного кроку камінці або кубики. Діти діляться на 3-4 групи. За умовним сигналом вихователя діти групами перескакують по камінцях. Виграє та група, в якій ніхто не замочив ніг, тобто не оступився. Можна дати завдання перейти болото. Гра повторюється 3-4 рази.

ДОДАТОК 3

Екологічне свято «Ми – друзі природи»

Мета: підвищити екологічну культуру дітей, виховати любов та дбайливе ставлення до природи.

Завдання: формувати у дітей екологічне мислення; розширювати та уточнювати екологічні знання дітей. Формувати у дітей уявлення про деякі екологічні проблеми. Сформувати у дітей правила поведінки у лісі; сформувати у дітей переконання про цінність природи; розвивати пізнавальний інтерес до світу природи, розвивати логічне мислення, увагу, вміння робити прості висновки, висновки; виховувати в дітей природоохоронну поведінку; відповідальне, гуманне, дбайливе, емоційно-позитивне ставлення до природи.

ХІД СВЯТА

Вихователь: Сьогодні, діти, ми з Вами вирушимо на прогулянку до природи, відвідаємо галявину у лісі.

Ліс на весні прокидається зранку,
 Співом весняних птахів,
 Сіро-зелену вдягнув вишиванку,
 Збувся зимових жахів.
 Стежка вузесенька змійкою в'ється,
 Через зелені поля,
 Йдемо до лісу і серденько б'ється,
 Жайвір згори промовля.
 Вітер стирає недавні струмочки,
 Зазеленіли хліба.
 Перші з'явилися вербові листочки,
 Ліс загудів, як труба.
 Пахне медункою ліс спозаранку,
 Тихо гукають сичі,
 Скоро ліс змінить свою вишиванку,
 Хори почнуть співати.

Вихователь: Діти, я шукаю помічників, які допомагали б мені дбати про природу. Чи готові ви допомогти?

Діти. Так.

Вихователь. Тоді я пропоную вам стати Еколятами – молодими захисниками природи. Але спочатку я хочу перевірити ваші знання про природу, ви повинні відповісти на мої запитання та пройти випробування. Чи

не побоїтесь? Тоді приготувалися. Я промовлю чарівні слова, а ви виконуйте всі рухи і відразу опинитесь в Королівстві Природи.

В Королівство Природи потрапити легко,

Далеко їхати не треба.

Все в лісі співає, радіє,

Гупає, дзижчить, танцює ...

І звучить, звучить навколо

Дивний казковий оркестр:

Дзьоб про дерево стукає,

Хтось виє і гарчить,

Гавкає, кашляє, скрипить ...

Навіть вночі ліс не спить!

Все звучить і день, і ніч -

Тиша йде геть!

Швидше очі відкрийте.

Ось ми потрапили до Королівства Природи. І зараз на вас чекає перше випробування.

Дидактична гра «Що буває круглим у природі?» (сонце, місяць, апельсин, яблуко тощо)

Дидактична гра «Хто як кричить» – «Доскажи слово».

Гавкає голосно пес волохатий,

На подвір'ї свистять... хлопці,

Жук над головою ... дзижчить,

Корова руда... мукає,

Співає ... горобець

Промуркотів у кріслі... кіт,

А ведмідь у лісі... реве.

Квакає у ставку... жаба.

На гілці кує... зозуля,

У калюжі рохкає... свиня

Кукарікає... півень,

У дудочку дудить... пастух.

Кінь нестримно... ірже,

Риба голос... береже.

Дидактична гра «Назви одним словом».

Тигр, крокодил, собака... хижак.

Собака, кішка, корова... домашні тварини.

Фікус, бегонія, кактус... кімнатні рослини.

Земля, вода, повітря... нежива природа.
 Вовк, лисиця, ведмідь, заєць... дикі тварини.
 Полуниця, чорниця, малина, калина – ... ягоди.
 Ялина, сосна, береза, верба – ... дерева.
 Горобець, соловей, дятел, синичка – ... птахи.
 Дощ, сніг, град, іній – явища природи.
 Таран, щука, сом, акула, лящ – ... риби.

Вихователь:

Молодці, дівчата і хлопці, впоралися із завданнями.
 А зараз ми пограємось у гру, яка так і називається «Вода, земля, повітря».

Діти мають назвати живого мешканця своєї стихії:
 «Вода» – мешканців водної стихії (річок, озер, морів, океанів);
 "Земля" – мешканців суші (різних тварин);
 «Повітря» – мешканців повітряної стихії (птахів, комах).

Вихователь:

А тепер завдання для знавців комах.
Дидактична гра «Назви комах».
 У неї чотири крила, тіло тонке, наче стріла,
 І великі очі. (Бабка)
 Сік квітів запашних п'є, дарує нам віск і мед,
 Людям усім вона мила, а звать її? (Бджола.)
 Дуже маленький на вигляд, набридливо дзвенить.
 Прилітає знову і знову, щоби випити нашу кров. (Комар.)
 Цей маленький скрипаль смарагдовий носить плащ.
 Він і у спорті чемпіон; вправно стрибати може він. (Коник.)
 І не сонце і не вогонь, а світить. (Світлячок.)
 Він працівник вправний, дуже працюючий.
 Під сосною, у лісі густому з хвоїнок, будує будинок. (Мураха.)
 Хтось над нами вгору ногами. (Муха.)
 Він яскравий, гарний, витончений, легкокрилий.
 Схожий на квітку, любить пити квітковий сік. (Метелик.)

Всіх жучків вона миліша. Спинка червона у неї.
 А на ній кружечки – чорненькі крапки. (Божа корівка.)

А зараз ми перевіримо, наскільки добре ви знаєте правила поведінки у лісі.

Дидактична гра "Якщо я прийду у ліс".

- Якщо я прийду в лісок і зірву ромашку? (Ні)
- Якщо з'їм я пиріжок і викину папірець? (Ні)
- Якщо хлібець шматок на пеньку залишу? (Так)
- Якщо гілку підв'яжу, кілочків підставляю? (Так)
- Якщо розведу багаття, а гасити не буду? (Ні)
- Якщо сильно насмітити і прибирати не буду? (Ні)
- Якщо сміття заберу, банку закопаю? (Так)
- Я люблю свою природу, я їй допомагаю! (Так)

Молодці! Ви знаєте як правильно поводитися в лісі!

Хлопці, подивіться, ось сонечко, а ось його промінчики. Я пропоную вам подарувати ці промінчики сонечку, і кожен з вас скаже, що хорошого і корисного він хоче зробити для природи.

Дидактична гра «Побажання».

Діти беруть по одному промінчику і кажуть, що гарного для природи вони хочуть зробити і дарують свій промінець сонцю.

Хлопці, ви впоралися з усіма завданнями, ви справжні друзі та знавці природи. Я з радістю приймаю вас до Еколятів-дошкільнят. І щоб ви стали справжніми захисниками природи, ви повинні вимовити клятву Еколят – Молодих захисників Природи.

Я – чесна, добра і дбайлива людина; я хочу вступити до лав Еколят!

Я люблю всіх живих істот, тому обіцяю завжди захищати і берегти братів наших менших!

Я люблю дихати чистим повітрям, тому я обіцяю берегти зелені насадження, висаджувати нові дерева та доглядати їх!

Я хочу пити чисту воду, купатися в чистих річках, морях та озерах, тому я обіцяю берегти водоймища від забруднень, економити водопровідну воду!

Я люблю гуляти красивими полями та лісами, тому я обіцяю прибирати за собою сміття завжди і скрізь!

Вступаючи до лав Еколят – Молодих захисників природи, я присягаюся, що зроблю все можливе, щоб стати найкращим другом Природи, надійним та вірним!

Клянусь! Клянусь! Клянусь!

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**КРОК У НАУКУ: ДОСЛІДЖЕННЯ
У ГАЛУЗІ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ
ДИСЦИПЛІН ТА МЕТОДИК ЇХ НАВЧАННЯ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

20 листопада 2020 року

**Чернігів
2020**

Секція № 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	76
<i>Аполон О. О., Горошко Ю. В.</i> ГУРТКОВА РОБОТА З ІНФОРМАТИКИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ.....	76
<i>Бондар О. С., Курмакова І. М.</i> ЗАДАЧІ З ВИРОБНИЧИМ ЗМІСТОМ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ХІМІЇ.....	77
<i>Борисенко К. В., Ребенок В. М.</i> ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	78
<i>Борох К. В., Шевченко О. С.</i> ЗАДАЧІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ЕЛЕМЕНТИ КОМБІНАТОРИКИ, ТЕОРІЙ ІМОВІРНОСТЕЙ».....	79
<i>Василець Я. Є., Коваль В. О.</i> ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ».....	80
<i>Дяченко І. А., Шинкаренко В. І.</i> ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ХІМІЇ.....	81
<i>Захарченко Т. І., Одінцова О. О.</i> МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ТЕМИ «ВІДНОШЕННЯ І ПРОПОРЦІЇ».....	82
<i>Зацаринна А. О., Кисла О. Ф.</i> ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОЦІ ЯДС.....	82
<i>Зацаринна А. О., Коваль В. О.</i> ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	83
<i>Кисла С. Д., Білоус О. В.</i> ЗАСОБИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	84
<i>Мішустіна В. С., Білоус О. В.</i> ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ.....	85
<i>Мішустіна В. С., Кузьменко Т. В., Рябченко С. В.</i> РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ.....	86
<i>Полевиченко Т. О., Мехед О. Б.</i> СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ПЕДАГОГА ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯРОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	87
<i>Рубець Т. С., Нак М. М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПОСІБНИКА MATHMAGIC ДЛЯ ЕКОНОМІЇ ЧАСУ ВЧИТЕЛЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО УРОКУ МАТЕМАТИКИ.....	88
<i>Салатян І. М., Самойленко П. В.</i> ПРАКТИЧНО-ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ ОРГАНІЧНІЙ ХІМІЇ.....	89
<i>Сидоренко К. О., Самойленко П. В.</i> ЗАСОБИ ТА ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ УЧНІВ ХІМІЇ.....	90
<i>Скляр О. В., Віра М. Б.</i> МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕКСТОВИХ ЗАДАЧ В КУРСІ АЛГЕБРИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ.....	91
<i>Смольський О. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «БІОЛОГІЧНА ХІМІЯ» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	91

**Громадська організація
«Київська наукова організація
педагогіки та психології»**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ РОБІТ**

учасників міжнародної
науково-практичної конференції:

**«ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ:
ВИКЛИКИ І СЬОГОДЕННЯ»**

30 квітня – 1 травня 2021 року

Київ
2021

Тушко К. Ю., Топольницька Г. Ю., Мацьків І. Ф. ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СТАРТ-АП-ТЕХНОЛОГІЇ» МАЙБУТНІМ ОФЦЕРАМ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ.....	80
Федосесенко Є. С. STORYTELLING ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	84
СЕКЦІЯ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	
Байназарова О. О. ВИКОРИСТАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ	87
Tursyngozhayev Kaisar Bolatbaiuly GLOBAL TRENDS AND THE SITUATION WITH THE GAMIFICATION OF EDUCATION IN KAZAKHSTAN	90
СЕКЦІЯ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ	
Зацаринна А. О. ЕКСКУРСІЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	93
Кисла О. Ф., Зацаринна А. О. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	96
Sychevska L. Y., Oliynyk L. G. THE IMPORTANCE OF SOCIAL NETWORKS AND INSTANT MESSENGERS IN INFORMING ABOUT CULTURAL AND EDUCATIONAL EVENTS ON COSSACK TOPICS.....	99
СЕКЦІЯ 6. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА	
Боярчук С. І. ДО ПРОБЛЕМИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТВОРАМИ НАРОДНОЇ ПЛАСТИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛІПЛЕННЯ	103
Курчатова А. В., Почкай А. С. ЗАВДАННЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	108

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ І ПОЧАТКОВОЮ ОСВІТОЮ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

FOLLOW-UP BETWEEN PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION IN ECOLOGICAL EDUCATION OF CHILDREN

У статті досліджено питання наступності в екологічному вихованні дітей дошкільного віку та молодших школярів. Визначена роль дошкільних закладів і початкової школи у становленні екологічно свідомої особистості, оскільки саме цей період є сензитивним для формування емоційного сприйняття світу дитиною. Проведено аналіз нормативних документів (нового Базового компоненту дошкільної освіти, Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти, Типових освітніх програм для початкової школи). Встановлено спільність цілей щодо розвитку дитини на рівні дошкільної та початкової освіти, визначено у дошкільній – природничо-екологічну компетентність, у початковій ланці – екологічну компетентність у галузі природничих наук, які орієнтовані на сталий розвиток.

У статті розкрито екологічно спрямовану діяльність закладів дошкільної та початкової освіти, проаналізовано методи і форми екологічного виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, що є фундаментом успішної адаптації дітей до школи. Визначено напрями в роботі ЗДО і початкової школи з метою реалізації наступності: наступність природничого та екологічного навчання; наступність формування екологічних емоційно ціннісних ставлень; наступність видів діяльності дітей, що реалізуються на екологічному матеріалі; наступність форм освіти; наступність засобів і методів навчання. Визначено роль педагогів обох ланок у реалізації принципу наступності в екологічному вихованні дітей, описано напрями їх взаємодії. Здійснено аналіз стільних і відмінних підходів у роботі закладу дошкільної освіти і початкової школи як первинної ланки у формуванні особистості 21 століття з новим екологічним мисленням, яка живе у гармонії з собою і природою.

Ключові слова: екологічне виховання, наступність освіти та виховання, дошкільний вік, молодший шкільний вік,

Базовий компонент дошкільної освіти, Нова українська школа.

The article examines the issue of continuity in environmental education of preschool children and primary school children. It is determined the role of preschool institutions and primary school in the formation of environmentally conscious personality therefore this period is sensitive for the formation of emotional perception of the world by the child. The analysis of normative documents (new Basic component of preschool education, Concept of New Ukrainian school, State standard of primary education, Standard educational programs for primary school) is carried out. It is defined the common goals for the development of the child at the level of preschool and primary education, natural and ecological competence in preschool, in the primary level - ecological competence in the field of natural sciences, all of them are focused on sustainable development.

The article reveals the ecologically oriented activities of preschool and primary education institutions, analyzes the methods and forms of environmental education of children of senior preschool and primary school age, which is the foundation of successful adaptation of children to school. It is defined the directions in work of ZDO and elementary school for the purpose of continuity realization: continuity of natural and ecological training; continuity formation of ecological emotionally valuable attitudes; continuity activities of children realized on ecological material; continuity forms of education; continuity means and methods of teaching. It is determined the teachers' role of both levels in the implementation the principle of continuity in the ecological education of children, it is described the directions of their interaction. The analysis of common and different approaches in the work of preschool and primary school as a primary link in the personality formation of the 21st century with a new ecological thinking, which lives in harmony with yourself in nature.

Key words: ecological education, continuity of education and upbringing, preschool age, primary school age, Basic component of preschool education, New Ukrainian school.

УДК 373.2/3.015.31:502/504.026]
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.4>

Защаринна А.О.,
магістрантка факультету дошкільної,
початкової освіти і мистецтв
Національного університету
«Чернівецький колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Коваль В.О.,
канд. біол. наук,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету
«Чернівецький колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Кисла О.Ф.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету
«Чернівецький колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Стрімке зростання споживання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, негативний вплив техногенних факторів призводять до незворотних змін в екологічних системах світу. Ця проблема нагадує людству про необхідність вдосконалення екологічної освіти та виховання молодого покоління, надаючи цьому процесу важливого та актуального значення.

У загальному розумінні екологічна освіта та виховання – це комплекс заходів, спрямо-

ваних на формування у людини бережливого та відповідального ставлення до світу природи. Результатом цього має стати екологічно сформована особистість, що відповідально ставиться до навколишнього середовища. Екологічно свідомі люди не тільки запобігає катастрофічним наслідкам порушення балансу природних ресурсів, але й має змогу суттєво поліпшити біологічні і соціальні умови розвитку всього живого на Землі. погоджувемось з визначенням Л. Юрченко, що екологічне виховання – це сукупність культурних, соціальних та виховних заходів, що впливають на відчуття, свідомість і погляди людей та спрямовані на під-